

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

جلوه هایی از دریای پیکران

مهر و محبت و اسعه الهی در قرآن و روایات

برگرفته از کتاب های استاد حسین انصاریان

گرد آورنده : خانم روشنعلی زهرا آیت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جلوه‌هایی از دریای بیکران مهر و محبت واسعه الهی در قرآن و روایات

نویسنده:

زهرا آیت

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	جلوه هایی از دریای بیکران مهر و محبت واسعه الهی در قرآن و روایات
۷	مشخصات کتاب
۷	مقدمه
۷	رابطه سوره حمد میان رب و عبد
۸	هدیه ای گرانبها از جانب خداوند مهربان
۱۱	دعا در قرآن و روایات معصومین علیهم السلام
۱۹	در دعای سیزدهم الصحیفه السجّادیه آمده
۲۱	آثار دعا و شرایط اجابت آن
۲۲	شرایط دعا بدون تفسیر و توضیح عبارت است از:
۲۸	آثار بسم الله الرحمن الرحیم
۲۹	خواندن خداوند با اسمای حسنی و حقیقت توسل
۳۳	گوشه هایی از جود و کرم، احسان و رحمت و رأفت الهی در ادعیه معصومین
۳۶	درباره قرب به خداوند، شکر او، ذکر و نماز
۴۲	چگونه مشمول رحمت حق شویم
۴۵	آنچه نزد خداست: پادشاهی حق در برابر اعمال بنده
۴۷	بهشت
۵۱	رحمت خدا
۵۲	عفو خدا
۵۶	وسعت رحمت و وفور مغفرت الهی، غفار الذنوب و ستار العیوب بودن خداوند در روایات
۶۲	توبه پذیری خدای مهربان
۶۷	حلم، رحمت، رأفت و فضل پروردگار
۷۶	کرامت اهل بیت علیهم السلام نمونه ای از فضل الهی
۷۷	بخشی از دعای کمیل و خطابی محبت آمیز از سوی خداوند به بندگان

۷۸	محرومیت ها نتیجه اعمال خود انسان
۷۹	شکایت به دوست و نوازشها و الطاف حق
۸۶	نفی همه نا امیدیهها از درگاه الهی و چاره نا امیدان
۸۸	خوش گمانی و امید به خداوند
۹۱	درخواست بهره فراوان از تمام نعمتها و خیرات در ادعیه
۹۳	ربوبیت پروردگار، عاطفی ترین صفت او: یا رَبِّ
۹۸	مناجات با خدا و ترجمه جملاتی از بخش پایانی دعای کمیل
۱۰۲	منبع
۱۰۳	درباره مرکز

جلوه هایی از دریای بیکران مهر و محبت واسعه الهی در قرآن و روایات

مشخصات کتاب

جلوه هایی از دریای بیکران مهر و محبت واسعه الهی در قرآن و روایات

برگرفته از کتاب های استاد حسین انصاریان

گرد آورنده : خانم روشندل زهرا آیت

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على جميع الانبياء و المرسلين و الائمة المعصومين عليهم السلام.

رابطه سوره حمد میان رب و عبد

شیخ طوسی بزرگ فقیه و اصولی و مفسر کم نظیر در کتاب امالی، و چهره برجسته حدیث شیخ صدوق در کتاب عیون اخبار الرضا از حضرت عسگری از پدراننش از امیر المؤمنین (علیه السلام) روایت میکند که آن حضرت فرمود:

رسول خدا گفت: خدای عزّ و جلّ فرمود: فاتحه الكتاب را میان خود و بنده ام تقسیم کرده ام، نیمی برای من و نیمی برای بنده ام و حق اوست هر آنچه بخواهد.

هنگامی که بگوید: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ خدا میگوید: بنده ام به نام من آغاز نمود، بر من سزاوار است که امورش را به نفع او به نتیجه برسانم و در احوالش برکت قرار دهم.

چون بگوید: الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ خدا میگوید: بنده ام مرا ستایش کرد، و دانست که یقیناً همه نعمتهائی که در اختیار اوست از سوی من است، و بی تردید بلاهائی که از او برطرف میکنم به نیروی فضل و احسان من است، شما را «ای فرشتگان»، گواه میگیرم که به نعمتهای دنیایش نعمتهای آخرت را نیز بیفزایم، و بلاهای آخرت را از او بگردانم، چنان که بلای دنیا را از او برطرف نمودم.

زمانی که بگوید: الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ خدای جل جلاله میگوید: بنده ام گواهی داد که من رحمان و رحیمم، شما را «ای فرشتگان»

گواه میگیرم که: بی تردید از رحمتم بهره ای فراوان و نصیبت را بسیار میدهم.

هنگامی که بگوید: **مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ** خدای جل جلاله میفرماید: شما را گواه میگیرم همچنان که اعتراف نمود، من مالک روز پاداشم، البته حسابش را روز حساب آسان گردانم و از بدیهایش گذشت کنم.

چون بگوید: **إِيَّاكَ نَعْبُدُ** خدای عزّ و جلّ میگوید:

بنده ام راست گفتم، فقط مرا بندگی میکند. شما را گواه میگیرم که حتماً برای بندگی اش آنچنان پاداشی دهم که هر کس بندگی اش را نسبت به من مخالفت کند افسوس و غبطه بخورد.

زمانی که بگوید: **وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**، خدای عزّ و جلّ میفرماید: بنده ام فقط از من کمک خواست و به من پناهنده شد، شما را گواه میگیرم که بی تردید مددکار اویم و قطعاً در سختیها به دادش میرسم و روز گرفتاریش یقیناً دست او را میگیرم.

چون بگوید: **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ** تا آخر سوره، خدای عزّ و جلّ میگوید: این بنده من است و برای اوست آنچه بخواهد:

دعای بنده ام را مستجاب کردم و آنچه خواست به او عطا نمودم و او را از آنچه در هراس و نگرانی است امان دادم.

هدیه ای گرانبها از جانب خداوند مهربان

روایتی بسیار مهم و حدیثی فوق العاده با ارزش که در پایان کتاب پر قیمت **عده الداعی اثر «ابن فهد حلی رحمه الله»** آمده:

امین وحی خندان و با بشارت به همراه این دعا بر پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله نازل شد.

پس گفت: سلام بر تو ای محمد. آن حضرت پاسخ داد: و بر تو سلام ای جبرئیل.

سپس جبرئیل گفت: حق تعالی برای تو هدیه

ای فرستاده است. آن حضرت فرمود: چیست؟ عرض کرد: کلماتی است از گنجهای عرش که خدا عرش را به آنها گرامی داشته و مخصوص فرموده است. پیامبر صلی الله علیه و آله گفت: آن کلمات چیست؟ جبرئیل گفت:

«يَا مَنْ أَظْهَرَ الْجَمِيلَ وَسَتَرَ الْقَبِيحَ، يَا مَنْ لَمْ يُؤَاخِذْ بِالْجَرِيرَةِ وَلَمْ يَهْتِكِ السَّتْرَ، يَا عَظِيمَ الْعَفْوِ يَا حَسَنَ التَّجَاوُزِ، يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ يَا بَاسِطَ الْيَدَيْنِ بِالرَّحْمَةِ، يَا صَاحِبَ كُلِّ نَجْوَى وَمُنْتَهَى كُلِّ شَكْوَى، يَا كَرِيمَ الصَّفْحِ، يَا عَظِيمَ الْمَنِّ، يَا مُبْتَدَأَ النُّعْمِ قَبْلَ اسْتِحْقَاقِهَا، يَا رَبَّنَا وَيَا سَيِّدَنَا وَيَا مَوْلَانَا وَيَا غَايَةَ رَغْبَتِنَا، أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ أَنْ لَا تُشَوِّهَ خَلْقِي بِالنَّارِ».

ای کسی که خوبی را آشکار کردی و بدی را پوشاندی، ای کسی که به گناه و جنایت مؤاخذه نکردی و پرده حرمت و آبرو را ندریدی، ای که عفو عظیم است و گذشتت نیکوست و آمرزشت گسترده و فراگیر، ای که دو دست قدرتت به رحمت گشوده است، ای صاحب هر راز و نهایت هر شکایت، ای که چشمپوشیت بزرگوارانه است، ای که نعمت عظیم است، ای شروع کننده به نعمت پیش از استحقاق آن، ای پروردگار و آقا و مولا و نهایت رغبت و شوق ما، ای خدا، از تو میخواهم که وجودم را به آتش زشت نگردانی.

رسول خدا صلی الله علیه و آله به جبرئیل فرمود: ثواب این کلمات چیست؟ جبرئیل گفت:

هیئات، هیئات، که دانش و آگاهی به ثواب این کلمات قطع شده است. اگر فرشتگان هفت آسمان و هفت زمین بر وصف این دعا اجتماع کنند تا روز قیامت نمیتوانند از هزار جزء یک جزء این دعا را وصف

کنند.

هر گاه عبد بگوید: «يَا مَنْ أَظْهَرَ الْجَمِيلَ وَسَتَرَ الْقَبِيحَ»؛ خدا گناهان او را بر او میپوشاند و در دنیا به او رحمت میآورد و حالش را در آخرت نیکو میگرداند و هزار پرده در دنیا و آخرت بر او میپوشاند.

و هر گاه بگوید: «يَا مَنْ لَمْ يُؤَاخِذْ بِالْجَرِيرَةِ وَلَمْ يَهْتِكِ السُّتْرَ»؛ حق تعالی او را در قیامت محاسبه نکند و پرده اش را، روزی که پرده ها دریده شود، ندرد.

و هر گاه بگوید: «يَا عَظِيمَ الْعَفْوِ»؛ گناهانش را، هر چند مانند کف دریاها باشد، میآمرزد.

و هر گاه بگوید: «يَا حَسَنَ التَّجَاوُزِ»؛ از او حتی از دزدی و شرب خمرش، و از هولهایی که در دنیاست، و از گناهان کبیره اش میگذرد.

و هر گاه بگوید: «يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ»؛ خدای مهربان برای او هفتاد در از رحمت میگشاید، پس در رحمت خدا فرو میرود تا از دنیا بیرون رود.

و هر گاه بگوید: «يَا بَاسِطَ الْيَدَيْنِ بِالرَّحْمَةِ»؛ خدا دست قدرتش را به رحمت به روی او باز میکند.

و هر گاه بگوید: «يَا صَاحِبَ كُلِّ نَجْوَى وَمُنْتَهَى كُلِّ شَكْوَى»؛ او را از پاداش و ثواب هر مصیبت رسیده- چه بلا و چه غیر آن- و هر سالم از بلایی و هر بیماری و هر کوری و هر مسکینی و هر صاحب مصیبتی تا روز قیامت عطا میکند.

و هر گاه بگوید: «يَا عَظِيمَ الْمَنِّ»؛ آرزوی او و مانند آرزوی همه خلایق را به او عطا مینماید.

و هر گاه بگوید: «يَا مُبْتَدَأَ النَّعْمِ قَبْلَ اسْتِحْقَاقِهَا»؛ به او برابر پاداش کسی که شکر گزار نعمتهای خدا باشد، عنایت میکند.

و هر گاه بگوید: «يَا رَبَّنَا وَسَيِّدَنَا»؛ خدا میفرماید: ای فرشتگانم، شاهد باشید که او

را آمرزیدم و به او مزد و پاداش دادم به شمار هر که او را آفریده ام، چه در بهشت و چه در دوزخ و در آسمان و زمینهای هفتگانه و آفتاب و ماه و ستارگان و قطره های باران و انواع موجودات و کوهها و ریگها و خاک و عرش و کرسی و غیر آنها!! و هر گاه بگوید: «یا مَوْلَانَا»؛ دلش را از ایمان پر میکند.

و هر گاه بگوید: «یا غَايَةَ رَعِيَّتِنَا»؛ روز قیامت مانند خواسته های همه خلایق را به او عطا میکند.

و هر گاه بگوید: «أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ أَنْ لَا تُشَوِّهَ خَلْقِي بِالنَّارِ»؛ خدا میگوید: بنده من آزادی از آتش را خواست، ای فرشتگان من گواه باشید او را و پدر و مادر و برادرانش و اهل و اولاد و همسایگانش را آزاد کردم و شفاعتش را درباره هزار مرد از کسانی که آتش بر آنها واجب شده پذیرفتم و وی را از دوزخ پناه دادم.

پس جبرئیل گفت: یا محمد، این کلمات را به اهل تقوا تعلیم کن و در اختیار منافقین مگذار، این دعا برای گوینده اش مستجاب است و دعای اهل بیت المعمور است هر گاه آن را طواف کنند.»(۱)

اشاره به این نکته لازم است که نباید خوانندگان محترم از این همه ثواب عظیم و پاداش فوق العاده که برای این دعا گفته شده تعجب کنند و آن را دور از حقیقت بدانند؛

زیرا کرم خدا بینهایت و لطف و رحمتش بی پایان است و خزائن پاداشش تمام ناشدنی.

دعا در قرآن و روایات معصومین علیهم السلام

بیان حاجت و اظهار گدایی - و اعلام این معنا که ای مهربانترین مهربانان، من جز فقر چیزی نیستم و غیر گدایی از پیشگاهت کاری

ص: ۵

نمیدانم و جز اشک و آه و امید و دلگرمی سرمایه ای ندارم- مطلوب حضرت مولاست، و در حقیقت مطلوب اطاعت و فرمانبرداری از حضرت اوست؛ مگر نه این است که در قرآن مجید فرمان به دعا داده و اجابت دعا را خود ضامن شده است

«أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» (۱)

مرا بخوانید تا شما را اجابت کنم.

در آیه شریفه «أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» بین دعا و اجابت، فاصله ای قرار نداده و استجابت را منوط به دعا نموده است.

منبع فیض بینهایت، دریای بی ساحل کرامت، فراهم آورنده فضای هدایت، نازل کننده سفره دانش و حکمت، حضرت ربّ العزّت در قرآن مجید میفرماید:

«قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ» (۲)

«ای پیامبر رحمت، به مردم» بگو: اگر دعای شما نباشد، پروردگارم هیچ اعتنا و نظری به شما نکند.

دعا، وسیله جلب اعتنای خدا و زمینه جذب رحمت الهی به سوی دعا کننده است.

اعتنا و نظری که سفره شقاوت را از خیمه حیات انسان برمیچیند و مائده سعادت و خوشبختی را برای دعا کننده میگستراند.

انتظار همیشگی انسان از معبود و بزرگ خویش، آن است که خواسته او را برآورده کند تا از این طریق، ارتباطش قوّت یافته و نسبت به باور خود دلگرم شود.

خداوند حکیم و قادر متعال نیز این خواسته طبیعی بندگان را به نحو احسن تدارک دیده، به گونه ای که بین دعای بنده و اجابت خواسته او هیچ فاصله ای قرار نداده.

محبوب محبان، معشوق عاشقان، انیس ذاکران، جلیس شاکران، یاور بندگان، تکیه گاه صاحبان، در قرآن مجید میفرماید:

«وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ» (۳)

هنگامی که بندگانم

ص: ۶

۱- غافر (۴۰): ۶۰.

۲- فرقان (۲۵): ۷۷.

۳- بقره (۲): ۱۸۶.

درباره من از تو سؤال کنند، [پاسخش این است] که من یقیناً نزدیکم، دعای دعا کننده را چون مرا بخواند مستجاب میکنم.

خدای مهربان در این آیه به انسان میآموزد که با تمام شوق به درگاه من روی آور و با دست طلب به درگاه من بکوب و جز به دریای فضل و رحمت من دل مَبند.

خداوند مهربان به نزدیک بودن خویش با بنده اش تصریح کرده و علاوه بر آن، در بیان نحوه اجابت دعای بنده خویش، هیچ فاصله ای بین «أَجِيبُ» و «إِذَا دَعَانِ» قرار نداده است.

دعا، محبوب خدا و معشوق سالکان، نور چشم عارفان، راز و نیاز مشتاقان، چراغ شبِ دردمندان، تکیه گاه مستمندان، و نور قلب نیازمندان است.

آری، جز خدا هیچکس به بندگان نزدیک نیست. او نزدیکی است که انسان را به وجود آورده، و او را در رحم مادر پرورش داده، و از رحم مادر به دنیا انتقال داده، و در دنیا، سفره مادی و معنوی اش را برای این مهمان با کرامت گسترده،

و انبیا را برای هدایت او به سعادت دنیا و آخرت برانگیخته، و نعمت بی نظیری چون قرآن و امامان معصوم علیهم السلام را برای او قرار داده،

و درد تشنگیش را با آب زلال و صاف درمان میکند و رنج گرسنگیش را با غذای مناسب و گواری برطرف میسازد.

بیماریهایش را به درمان میرساند. تنهائیش را با زن و فرزند و دوستان و یاران جبران میکند. برهنگی اش را با انواع لباسها میپوشاند. محبتش را در دلها مینهد. مشکلاتش را هرچند شدید و سخت باشد میگشاید. سلامتش را تداوم میبخشد. به

ارزش و اعتبار و آبرویش می افزاید و این همه را جز خدا چه کسی میتواند برای او فراهم آورد و چه کسی چون خدا به تمام احوالات و نیازمندیها و حاجات او آگاهی دارد؟

آری، او از همه به انسان نزدیکتر است. تا جایی که در قرآن مجید فرموده:

«وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلْمُ مَا تُؤَسُّوسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» (۱)

هر آینه انسان را به وجود آوردیم و آنچه را نفس او به آن وسوسه میکند میدانیم و ما از رگ گردن به او نزدیکتریم.

وجود مبارک حضرت حق، بندگان را در تمام حالات، به دعا کردن فرمان داده و از آنان خواسته در خوشیها و ناخوشیها به پیشگاه عزّتش پیشانی ذلت ساینند و به درگاه رحمتش دست به دعا بردارند و با دلی فروتن و اشکی مایه گرفته از قلب شکسته، نیازهایشان را از او بخواهند و به وعده قطعی و حتمی و یقینی او در مورد استجاب دعا امیدوار باشند.

احسان و فضل حق نسبت به همه موجودات به ویژه انسان، فراگیر است و سفره رحمت بینهایتش گسترده، و لطف و مهربانی و کرمش برای همگان آماده است.

در گاهش درگاه نومیدی نیست، و پیشگاهش پیشگاه بخل و طرد کردن نمی باشد.

فضل و جود و کرم و بخششش دائمی است و دست عطایش برای عطا کردن به همگان باز و چشم انتظاریش برای روی آوردن بندگان به درگاهش همیشگی است.

به حضرت داوود علیه السلام خطاب فرمود:

«زمینان را بگو: چرا با من دوستی نمی کنید که سزاوار دوستی منم؟ من خدایی هستم که با من بخل نیست، با دانایم چهل

ص: ۸

نیست، با صبرم ناتوانی نیست، در صفتم تغییر نیست، در گفته ام تبدیل نیست، رحمتم فراگیر است، از فضل و کرمم برنگردم، در ازل بر خود رحمت نوشتم، عود محبت سوختم، دل بندگانم به نور معرفت افروختم، من دوست آنم که مرا دوست است، رفیق آنم که مرا رفیق است، همنشین آنم که در خلوت ذکر با من است، مونس آنم که به یاد من انس دارد.

داوود، هر که مرا جوید، مرا یابد، و او که مرا یابد سزاوار است که مرا نبازد.

داوود، نعمت از ماست، شکر دیگری میکنند؛ دفع بلا از ماست، از دیگری میبینند؛ پناهگاهشان حضرت ماست، به دیگران پناه میبرند؛ میگریزند ولی عاقبت باز میگردند!!» (۱)

چنین متن زیبا و پرمعنایی در کتاب های با ارزش اسلامی، فراوان به چشم میخورد.

اینگونه متنها، به انضمام آیات قرآن، مژده عظیمی از جانب خداست که بندگان به فضل و احسانش امید بندند، و برای روا شدن حاجاتشان، دست گدایی به سوی او بردارند، و بدانند که راه رسیدن به مقاصد و مطالبشان، دعاست و کمتر اتفاق می افتد که مهمی از مهماتشان و حاجتی از حاجاتشان بدون دعا برآورده شود.

به همین خاطر، روایات صادره از جانب اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، برای دعا جایگاهی خاص و ارزشی ویژه باز کرده اند.

از امیر المؤمنین علیه السلام روایت شده:

«أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فِي الْأَرْضِ الدُّعَاءُ»

محبوبترین کارها نزد خدا بر روی زمین، دعاست. (۲)

و نیز آن حضرت فرمود:

«الدُّعَاءُ مَفَاتِيحُ النَّجَاحِ وَمَقَالِيدُ الْفَلَاحِ. وَخَيْرُ الدُّعَاءِ مَا صَدَرَ عَنْ صَدْرِ نَقِيٍّ وَقَلْبِ تَقِيٍّ. وَفِي الْمُنَاجَاةِ سَبَبُ النَّجَاحِ. وَبِالْإِخْلَاصِ يَكُونُ الْخَلَاصُ. فَإِذَا اشْتَدَّ الْفَرْعُ فَالِيَ اللَّهُ الْمَفْرَعُ»

ص: ۹

۱- محجّه البيضاء: ۵۸ / ۸.

۲- الكافي: ۴۶۷ / ۲، باب فضل الدعاء، حديث ۸؛ وسائل الشيعة: ۳۰ / ۷، باب ۳، حديث ۸۶۲۸.

عا کلیدهای پیروزی و مخازن کامیابی است. بهترین دعا، دعایی است که از سینه صاف و دل پاک درآید.

و در مناجات، وسیله نجات و رهایی به اخلاص است. و چون بیتابی سخت شود، پناهجویی به درگاه خداست.

(۱)

آن زمان که بنده ای پروردگار خویش را با صفت قدرت میخواند، و به این حقیقت اقرار میکند که تنها تویی که در همه عالم خواسته ات حتمی و بی بازگشت است، با خاطری آسوده و امیدواری مضاعف، خواسته خویش را از پروردگار بی همتا طلب میکند؛

چرا که میدانند اگر او اراده ای نماید، هیچ قدرت و مقامی تاب مقاومت در برابر اراده او را ندارد.

ای مهربان و محبوب من، با کلید لطف و عنایت، مشکلاتم را برطرف کن، و سختیهایم را از زندگی ام بردار، و شدائد و مصائب را از من دور فرما، و مرا از زندان گرفتاریها نجات بخش، و به اراده ربوبی و رحمت بیپایان و کرم و احسان بینهایت، حاجاتم را روا کن، و خواسته هایم را برآور، و کشکول گداییم را از فیوضات خاصه ات پر کن.

امام صادق علیه السلام فرمود:

«مَا اجْتَمَعَ أَرْبَعَةٌ قَطُّ عَلَى أَمْرٍ وَاحِدٍ فَدَعَا إِلَّآ تَفَرَّقُوا عَنْ إِجَابَةٍ»

هرگز چهار نفر بر کار واحدی جهت دعا به خاطر گشایش آن کار اجتماع نمی کنند، مگر اینکه با مستجاب شدن آن دعا، از یکدیگر جدا میشوند. (۲)

دعا کننده باید به این حقیقت آگاه باشد که خدای مهربان او را به دعا دعوت فرموده و مستجاب شدن دعا را ضامن شده و اجابت دعا بر حضرت او کاری بسیار سهل و آسان است؛ زیرا تمام موجودات هستی در سایه

ص: ۱۰

۱- الکافی: ۲/ ۴۶۸، باب أن الدعاء سلاح المؤمن، حدیث ۲؛ محبّه البیضاء: ۲/ ۲۸۴، باب ۲.

۲- الکافی: ۲/ ۴۸۷، باب الاجتماع فی الدعاء، حدیث ۲؛ جامع احادیث الشیعه: ۱۹/ ۳۵۴.

فرمانروایی مطلق اویند، و او با یک فرمان و با بکارگیری یک دستور تمام زمینه های اجابت را برای بنده دعا کننده اش فراهم میکند.

آن خدای مهربانی که قدرت و بصیرت و کرم و لطف و مغفرت و فیض و رحمتش بینهایت است و به بنده اش - به ویژه به هنگام دعا و مناجات و راز و نیاز- محبت خاص دارد.

خدای مهربان، به موسی بن عمران خطاب کرد:

«يَا بَنَ عِمْرَانَ، هَبْ لِي مِنْ قَلْبِكَ الْخُشُوعَ، وَمِنْ يَدَيْكَ الْخُضُوعَ، وَمِنْ عَيْنِكَ الدُّمُوعَ فِي ظُلَمِ اللَّيْلِ، وَادْعُنِي فَإِنَّكَ تَجِدُنِي قَرِيبًا مُجِيبًا»

ای پسر عمران، به پیشگاه من از قلب خود خشوع، و از بدنت فروتنی، و از دیده ات در دل تاریک شب اشک بیاور، و مرا بخوان که یقیناً مرا نزدیک و اجابت کننده خواهی یافت. (۱)

حضرت حق به عیسی علیه السلام فرمود:

يَا عِيسَى، اُدْعُنِي دُعَاءَ الْغَرِيقِ الَّذِي لَيْسَ لَهُ مُغِيثٌ.

ای عیسی، مرا همچون خواندن غریق که فریادری ندارد، بخوان. (۲)

امام صادق علیه السلام فرمود:

إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ لَمَّا يَسْأَلَ رَبَّهُ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ فَلْيَتَأَسَّ مِنَ النَّاسِ كُلِّهِمْ وَلَا يَكُونَ لَهُ رَجَاءٌ إِلَّا عِنْدَ اللَّهِ، فَإِذَا عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَالِكَ مِنْ قَلْبِهِ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهُ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ.

هرگاه یکی از شما اراده کند که چیزی را از پروردگارش نخواهد مگر آنکه به او عطا کند، باید از همه مردم مأیوس شود و امیدی جز به خدا نداشته باشد، چون خدای عز و جل چنین حالتی را از دل بنده اش ببیند، چیزی را از خدا نخواهد مگر آنکه به او عطا کند. (۳)

هنگامی که حال انقطاع دست دهد و دل جز به حضرت حق توجه

ص: ۱۱

۱- الأمالی «صدوق»: ۳۵۶، مجلس ۵۷؛ بحار الأنوار: ۱۴/۶۷، باب ۴۳، حدیث ۲.

۲- الکافی: ۱۳۸/۸، حدیث ۱۰۳؛ بحار الأنوار: ۱۴/۲۹۵، باب ۲۱.

۳- الکافی: ۱۴۸/۲، باب الاستغناء عن الناس، حدیث ۲؛ وسائل الشیعه: ۱۴۲/۷، باب ۶۵، حدیث ۸۹۵۳.

نداشته باشد، و دو چشم، چون دو چشمه آب به درگاهش اشک زاری و انابه ریزد، و چهره بر خاک مذلت گذارده شود، سر به دامن رحمت برگیرند، دست لطف به نوازش به سر کشند، درهای عنایت بگشایند، مشکلات را حل کنند، در همه امور انسان، نظر کریمانه اندازند، و با داشتن پرونده پر از مخالفت و معصیت، به پیشگاه لطف و رحمت راه دهند و کمال محبت را در حق انسان رعایت نمایند.

نظر رحمت حق، نظری است که پرتو آن حضرت نوح علیه السلام و مؤمنان را از آن طوفان عظیم رهانید، و چوب خشکی را در دست حضرت موسی علیه السلام برای از میان بردن سطوت فرعون تبدیل به اژدها کرد، و بنی اسرائیل را از میان امواج آب خروشان رود نیل به ساحل نجات رسانید، و حضرت ایوب علیه السلام را از دریای بلا و مصیبت نجات داد و حضرت یوسف علیه السلام را از قعر چاه تاریک به تخت عزیزی مصر نشانید و....

در حدیثی قدسی که در کتاب های مهم نقل شده، به مطالبی مهم و واقعیاتی بسیار ارزنده در این زمینه - که فقط باید حاجت به درگاه او برد و از غیر او روی گرداند - اشاره شده که ترجمه آن متن ملکوتی و حقیقت عرشی چنین است:

«آیا بنده ام در سختیها و شدائد به غیر من امید میندد، که غیر من آن سختیها و شدائد را از او برطرف کند؟ در حالی که برطرف کردن سختیها و شدائد به دست قدرت من است! آیا بنده من به غیر من امیدوار است که نیازها و حاجاتش را برآورده

کند و از تهیدستی و فقر نجاتش دهد؟ در حالی که توانگر و بخشنده و کریم و جواد منم و همه درهای حاجات نزد من و کلیدهایش در دست لطف و رحمت من است!

چه شده که بنده ام را رویگردان از خود میبینم، در حالی که آنچه را از من نخواستی با جود و کرم به او عطا کرده ام، و اکنون با این همه نیاز و حاجت و التماس و درخواستش از من روی برگردانده و حوائج و نیازمندیش را نزد غیر برده است؟! منم خدا، که خدایی جز من نیست، بدون اینکه از من بخواهند عطا میکنم؛ آیا اگر بخواهند عطا نمی کنم؟! آیا دریای بینهایت جود و کرم، از من نیست؟ آیا دنیا و آخرت در دست من نیست؟!

اگر تمام اهل آسمانها و زمین، مانند آسمانها و زمین را از من درخواست کنند و من به آنان عطا نمایم، به اندازه بال مگسی از مملکت من کم نمی آید.

زشتی باد بر کسی که از من روی میگرداند و از غیر من خواسته هایش را میطلبد، و رفع مشکلات و سختیهایش را از غیر من میخواهد! (۱)

در دعای سیزدهم الصحیفه السجّادیه آمده

«وَنَسَبْتَهُمْ إِلَى الْفَقْرِ وَهُمْ أَهْلُ الْفَقْرِ إِلَيْكَ. فَمَنْ حَاوَلَ سَيِّدَ خَلْقِهِ مِنْ عِنْدِكَ، وَرَامَ صِرْفَ الْفَقْرِ عَنْ نَفْسِهِ بِكَ فَقَدْ طَلَبَ حَاجَتَهُ فِي مَظَانِّهَا، وَأَتَى طَلِبَتَهُ مِنْ وَجْهِهَا. وَمَنْ تَوَجَّهَ بِحَاجَتِهِ إِلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ أَوْ جَعَلَهُ سَبَبَ نُجْحِهَا دُونَكَ فَقَدْ تَعَرَّضَ لِلْحَرَمَانِ، وَاسْتَحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ قَوْتَ الْإِحْسَانِ...»

فَقَصَيْدُكَ، يَا إِلَهِي، بِالرَّغْبَةِ، وَأَوْفَدْتُ عَلَيْكَ رَجَائِي بِالثَّقَةِ بِكَ. وَعَلِمْتُ أَنَّ كَثِيرَ مَا أَسْأَلُكَ يَسِيرٌ فِي وُجْدِكَ، وَأَنَّ خَطِيرَ مَا أَسْتَوْهَبُكَ حَقِيرٌ فِي وَسْعِكَ، وَأَنَّ كَرَمَكَ

ص: ۱۳

لَا يَضِيقُ عَنْ سُؤَالِ أَحَدٍ، وَأَنَّ يَدَكَ بِالْعَطَايَا أَعْلَى مِنْ كُلِّ يَدٍ.»

آفریده ها را به نیازمندی نسبت داده ای و آنان هم بی چون و چرا نیازمند به تو هستند؛ پس کسی که ترمیم خلأ و شکاف زندگی را از تو بخواهد و تغییر تهیدستی و فقرش را از تو درخواست کند، یقیناً حاجتش را از جایگاه اصلیش خواسته و به دنبال مطلبش از راه صحیح و درستش آمده است. و کسی که برای حاجتش به یکی از آفریده های تو رو کند، یا او را به جای تو وسیله رسیدن به نیازش قرار دهد، قطعاً خود را در معرض محرومیت قرار داده و سزاوار از دست رفتن احسان تو شده است.

با اشتیاق و شوق آهنگ تو کردم، و از باب اطمینان به تو، امیدم را به جانب حضرتت آوردم، و دانستم آنچه را از تو میخوام، هرچند زیاد باشد، در کنار دارایت اندک است، و چیزهای با ارزشی که بخشش را از تو درخواست میکنم، در جنب توانایت کوچک و بی مقدار است.

دایره کرم و بزرگواریت با تقاضای هیچ کس تنگ نمیشود، و دست بخشندگی ات از هر دستی برتر است.

«لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ * فَاسْتَجِبْنَا لَهُ وَنَجِّنَاهُ مِنَ الْعَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ»

معبودی جز تو نیست تو را از هر عیب و نقصی منزّه می دانم، به راستی من از ستمکاران (بر خود) بودم.

پس دعایش را مستجاب کردیم و او را از اندوه نجات دادیم و اینگونه مؤمنان را نجات میدهم. (۱)

صاحب تفسیر منهج الصادقین در شرح این آیه از رسول خدا صلی الله علیه و

ص: ۱۴

آله روایت کرده که آن حضرت فرمود:

مَا مِنْ مَكْرُوبٍ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ إِلَّا اسْتُجِيبَ لَهُ (۱)

هیچ غمناکی نیست که این دعا را بخواند مگر اینکه دعایش مستجاب شود.

آری، خدای مهربان و توانا قدرت دارد که تأثیر مؤثرات را از کار بیندازد، و راه بسته را به روی عبد بگشاید.

او خدای توانایی است که اثر سوزاندن آتش را، برای حفظ ابراهیم علیه السلام از آتش برداشت و اثر بریدن کارد تیز را، هنگام ذبح اسماعیل علیه السلام از کار انداخت؛

تأثیر گناه را هم که سبب بسته بودن راه دعاست، میتواند از کار بیندازد و عبد را به برآورده شدن حاجات و رسیدن به مقاصدش یاری دهد.

آثار دعا و شرایط اجابت آن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الدُّعَاءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ (۲)

دعا، قضای استواری که راه فراری از آن نیست را برمیگرداند.

«قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الدُّعَاءُ يَرُدُّ الْقَضَاءَ الْمُبْرَمَ» (۳)

دعا، عاقبت تقدیر شده و تقدیر نشده را از انسان دفع میکند.

«عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: إِنَّ الدُّعَاءَ يَرُدُّ مَا قَدَّرَ وَمَا لَمْ يُقَدَّرْ» (۴)

دعا، و انواع بلاها را برطرف مینماید.

«كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: الدُّعَاءُ يَدْفَعُ الْبَلَاءَ النَّازِلَ وَمَا لَمْ يَنْزِلْ» (۵)

دعا، مایه شفای هر درد و بیماری و مرضی است.

«قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَلَيْكَ بِالدُّعَاءِ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ» (۶)

حضرت علی علیه السلام در بخشی از دعای کامل میفرماید:

«فَإِنَّكَ قَضَيْتَ عَلَى عِبَادِكَ بِعِبَادَتِكَ، وَأَمَرْتَهُمْ بِدُعَائِكَ، وَضَمِنْتَ لَهُمُ الْإِجَابَةَ»

زیرا تو بندگانت را به عبادت و بندگی فرمان دادی، و به دعا و درخواست از حضرتت امر فرمودی، و اجابت دعا را برای آنان

شرایط دعا بدون تفسیر و توضیح عبارت است از:

طهارت شرعیہ - از

ص: ۱۵

-
- ۱- تفسیر منهج الصادقین: ۶ / ۱۰۲.
 - ۲- الکافی: ۲ / ۴۶۸، باب أن الدعاء سلاح المؤمن، حدیث ۱؛ وسائل الشیعه: ۷ / ۳۸، باب ۸ حدیث ۸۶۵۴.
 - ۳- الخصال: ۲ / ۶۲۰؛ مستدرک الوسائل: ۵ / ۱۷۵، باب ۶، حدیث ۵۶۰۴.
 - ۴- الکافی: ۲ / ۴۶۹، باب ان الدعاء یرد البلاء، حدیث ۲؛ وسائل الشیعه: ۷ / ۳۶، باب ۷، حدیث ۸۶۴۷.
 - ۵- الکافی: ۲ / ۴۶۹، باب ان الدعاء یرد البلاء والقضاء، حدیث ۵؛ وسائل الشیعه: ۷ / ۳۷، باب ۷، حدیث ۸۶۵۰.
 - ۶- الکافی: ۲ / ۴۷۰، باب ان الدعاء یرد البلاء والقضاء، حدیث ۱؛ وسائل الشیعه: ۷ / ۴۵، باب ۱۱، حدیث ۸۶۷۷.

قیل وضو، غسل، تیمم-، پاکی از حق الناس، اخلاص، صحیح خواندن متن دعا، حلال بودن کسب، صلّه رحم، صدقه قبل از دعا، مطیع خدا بودن، اجتناب از معصیت، اصلاح عمل، دعا در سحر، دعا در نماز وتر، دعا وقت فجر صادق، دعا در طلوع آفتاب، دعا در چهارشنبه بین ظهر و عصر، صلوات پیش از دعا. (۱)

روایات اهل بیت علیهم السلام شرایط دعا کننده و دعای قابل استجاب را به این صورت بیان میکنند:

اخلاص در دعا، معرفت به اینکه همه چیز در دست قدرت حق است، عمل به واجبات، داشتن قلب پاک، زبان صادق، حلال بودن لقمه، پاک شدن از حق الناس، حضور قلب، رقت قلب، گفتن «بسم الله الرحمن الرحيم» در ابتدای دعا، فرستادن صلوات بر محمد و آل محمد، اقرار به گناه، تضرع و زاری، صورت بر خاک گذاردن، خواندن دو رکعت نماز، یقین ورزیدن به اجابت، دیگران را در دعا بر خود مقدم داشتن، پرهیز از خواستن امور نابجا، دعا در میان جمع، دعا در پنهان و خلوت، همان «یقین ورزیدن به اجابت». (۲)

از امام صادق علیه السلام نقل شده که حضرت فرمود:

«فَإِذَا دَعَوْتَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فَمَجِّدْهُ»

در کتاب امیر المؤمنین علی علیه السلام آمده که پیش از درخواست چیزی از خدای متعال، ابتدا باید او را ستود. (۳)

امام صادق علیه السلام، تلازم بین دعا و اجابت را در کلامی نورانی چنین یادآور میشود:

«وَاعْلَمْ أَنَّهُ لَوْ لَمْ يَكُنِ اللَّهُ أَمْرًا بِالِدُّعَاءِ لَكُنَّا إِذَا أَخْلَصْنَا الدُّعَاءَ تَفَضَّلَ عَلَيْنَا بِالِاجَابَةِ فَكَيْفَ وَقَدْ صَمِنَ ذَلِكَ لِمَنْ أَتَى بِشَرَائِطِ الدُّعَاءِ»

بدان به تحقیق، اگر خداوند ما را امر به دعا و ترغیب به دعا نفرموده بود و ما از

ص: ۱۶

۱- الکافی: ۲/ ۴۶۶ در ابواب مختلف؛ محجّه البیضاء: ۲/ ۲۶۸-۳۴۹.

۲- پیرامون شرائط استجاب دعا در کتاب شریف مصباح الشریعه: ۱۳۲-۱۳۴، باب ۶۲، روایاتی ارزشمند از امام صادق علیه السلام آمده که شرح آن در کتاب عرفان اسلامی: ۶/ ۲۰۶ آمده است.

۳- عدّه الداعی: ۱۶۱؛ بحار الأنوار: ۹۰/ ۳۱۵، باب ۱۷، ذیل حدیث ۲۰.

روی خلوص اعتقاد خود، دعا می‌کردیم، البته او به مقتضای کرم و شفقت خویش، دعای ما را اجابت می‌کرد.

پس چگونه ممکن است اجابت ننماید در حالی که خود، ضامن شده که اگر کسی دعا را با شرایطش به جا آورد، آن را اجابت نماید؟! (۱)

این از عنایات حضرت حق است که اگر دعا از سوی بنده ای صادر شود و موانع اجابت ایجاد نگشته باشد، اجابت دعا آنی خواهد بود.

«الْحَمْدُ لِلَّهِ» یعنی هرچه حمد و ستایش هست از آن خداوند است؛ زیرا هر زیبایی و جمالی که یافت میشود، اثری از آثار جمال او، و هر خیری که در این عالم هست، از آثار فیض اوست.

صلوات و درود بر پیامبر صلی الله علیه و آله و آل او

صلوات بر آن وجود مبارک، امر حضرت حق به تمام مؤمنان است؛ چرا که فرمود:

«إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» (۲)

همانا خدا و فرشتگانش بر پیامبر درود و رحمت می‌فرستند. ای اهل ایمان، بر او درود فرستید و آن گونه که شایسته است، تسلیم او باشید.

رسول با کرامت اسلام صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

«الصَّلَاةُ عَلَيَّ نُورٌ عَلَى الصِّرَاطِ» (۳)

درود فرستادن بر من، نور بر روی صراط است.

همچنین از شرایط استجاب دعا، محفوف نمودن دعا بر صلوات است که قبل و بعد از دعا صلوات فرستاده شود؛ چرا که صلوات، دعای مستجاب است و وقتی که درخواستی محفوف به دعای مستجاب شد، به اجابت نزدیکتر است. لذا حضرت امام علی علیه السلام فرمودند:

«كُلُّ دُعَاءٍ مَحْجُوبٍ حَتَّى يُصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ»

هر

ص: ۱۷

٢- احزاب (٣٣): ٥٦.

٣- جامع الأخبار: ٦٠، فصل ٢٨؛ مستدرک الوسائل: ٥/٣٣٥، باب ٣١، حدیث ٦٠٣١.

دعایی پوشیده [و بی اثر] است تا اینکه بر پیامبر صلی الله علیه و آله صلوات فرستاده شود.

(۱)

روایات اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، شب جمعه را برای دعا از بهترین و مناسبترین شبها میدانند، و شب جمعه را در ارزش و عظمت همپایه شب قدر به حساب میآورند.

در حدیث معتبر، از حضرت صادق علیه السلام روایت شده:

«إِنَّ الْعَبْدَ لَيَدْعُو فَيُؤَخِّرُ اللَّهُ حَاجَتَهُ إِلَى يَوْمِ الْجُمُعَةِ».

چه بسا مؤمن برای حاجتی دعا میکند و خدای تعالی قضای حاجتش را به تأخیر می اندازد، تا در روز جمعه حاجتش را روا کند.

(۲)

حضرت امام باقر علیه السلام فرمود:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيَأْمُرُ مَلَكًا فَيُنَادِي كُلَّ لَيْلَةٍ جُمُعَةٍ مِنْ فَوْقِ عَرْشِهِ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ إِلَى آخِرِهِ

أَلَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُونِي لِآخِرَتِهِ وَدُنْيَاهُ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَأُجِيبُهُ؟

أَلَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَتُوبُ إِلَيَّ مِنْ ذُنُوبِهِ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَأَتُوبُ إِلَيْهِ؟

أَلَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ قَدْ قَتَرْتُ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَسْأَلُنِي الزِّيَادَةَ فِي رِزْقِهِ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَأَزِيدُهُ وَأَوْسَعُ عَلَيْهِ؟؟

أَلَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ سَقِيمٌ فَيَسْأَلُنِي أَنْ أَشْفِيَهُ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَأُعَافِيهِ؟

أَلَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ مَغْمُومٌ مَحْبُوسٌ يَسْأَلُنِي أَنْ أُطْلِقَهُ مِنْ حَبْسِهِ وَأُفْرَجَ عَنْهُ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَأُطْلِقَهُ وَأُخَلِّي سَبِيلَهُ؟

أَلَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ مَظْلُومٌ يَسْأَلُنِي أَنْ أَخُذَ لَهُ بِظُلَامَتِهِ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَأَنْتَصِرَ لَهُ وَأَخُذَ بِظُلَامَتِهِ؟

قَالَ فَلَا يَزَالُ يُنَادِي حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ».

خدای تعالی هر شب جمعه به فرشته ای دستور میدهد که از اول شب تا آخر شب از جانب ربّ اعلی ندا دهد:

آیا بنده مؤمنی هست که پیش از طلوع فجر مرا برای دنیا و آخرتش بخواند تا من دعای او را مستجاب کنم؟

آیا بنده مؤمنی هست

١- بحار الأنوار: ٢٧ / ٢٦٠، باب ١٥، حديث ١٥؛ كنز العمال: ١ / ٤٩٠، حديث ٢١٥٣.

٢- الدعوات: ٣٥، حديث ٨٣؛ بحار الأنوار: ٨٦ / ٢٧٣، باب ٢، حديث ١٧.

که پیش از طلوع فجر از گناهِش توبه کند تا توبه اش را بپذیرم؟

آیا بنده مؤمنی هست که من روزی او را تنگ کرده باشم و از من بخواهد پیش از طلوع فجر روزی او را زیاد کنم، پس روزی او را وسعت دهم؟

آیا بنده مؤمن بیماری هست که از من درخواست کند پیش از طلوع فجر او را شفا دهم، تا او را عافیت بخشم؟

آیا بنده مؤمن غمگینِ محبوسی هست که پیش از طلوع فجر از من بخواهد او را از زندانِ رهایی بخشم و اندوهش را برطرف کنم، تا دعایش را به اجابت برسانم؟

آیا بنده مؤمن مظلومی هست که پیش از طلوع فجر از من بخواهد برای دفع ستم ستمکار به خاطر او از ستمکار انتقام بگیرم و حقش را به او برگردانم؟

فرشته حق پیوسته تا طلوع فجر این ندا را سر میدهد. (۱)

آثار بسم الله الرحمن الرحيم

مرحوم «طبرسی» در کتاب پرقیمت مکارم الأخلاق از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام روایت میکند:

«مِا مِنْ أَحْيِدٍ دَهَمَهُ أَمْرٌ يَغْمُهُ أَوْ كَرَبْتَهُ كُرْبُهُ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» إِلَّا فَرَجَ اللَّهُ كُرْبَتَهُ وَأَذْهَبَ غَمَّهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى»

هیچکس نیست که او را غم و غصه ای فرا گیرد و سر خود را به آسمان بردارد و سه بار «بسم الله الرحمن الرحيم» بگوید، مگر اینکه خدا ناراحتیش را برطرف کند و غصه اش را از میان بردارد، اگر خدای متعال بخواهد. (۲)

در حدیث بسیار مهمی آمده: «لَا يُرَدُّ دُعَاءٌ أَوْلَهُ «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

دعایی که ابتدایش «بسم الله الرحمن الرحيم» باشد مردود درگاه حق نمیشود. (۳)

از امام رضا

ص: ۱۹

۱- بحار الأنوار: ۲۸۲/۸۶، باب ۲، حدیث ۲۷؛ مستدرک الوسائل: ۷۳/۶، باب ۳۶، حدیث ۶۴۶۹.

۲- مکارم الأخلاق: ۳۴۶؛ بحار الأنوار: ۱۵۹/۹۲، باب ۱۵.

۳- الدعوات: ۵۲، حدیث ۱۳۱؛ مستدرک الوسائل: ۳۰۴/۵، باب ۱۶، حدیث ۵۹۲۹.

علیه السلام روایت شده:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَقْرَبُ إِلَى اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ مِنْ نَاطِرِ الْعَيْنِ إِلَى بَيَاضِهَا»

«بسم الله الرحمن الرحيم» به اسم اعظم حق از سیاهی چشم به سپیدی آن نزدیکتر است. (۱)

«مَنْ قَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ أَرْبَعَةَ آلاَفٍ حَسَنَةٍ وَمَحَا عَنْهُ أَرْبَعَةَ آلاَفٍ سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ لَهُ أَرْبَعَةَ آلاَفٍ دَرَجَةٍ». (۲)

هر کس «بسم الله الرحمن الرحيم» را بخواند، حق تعالی به عدد هر حرفی از آن چهار هزار حسنه برای او نویسد و چهار هزار سیئه از او محو کند و چهار هزار درجه او را بالا برد.

در روایتی آمده: چون روز قیامت شود، عبد را به جایگاه حساب در آورند، و نامه عمل او را که پر از گناه است به دست چپ وی دهند.

عبد، وقت گرفتن نامه به خاطر عادتی که در دنیا داشته «بسم الله» به زبان جاری کند و با خواندن خدا به رحمت، نامه را بستاند، چون بگشاید آن را سپید یابد و هیچ نوشته ای در آن نامه به نظرش نیاید،

گوید: اینجا نوشته ای نیست تا بخوانم. فرشتگان گویند: در این نامه سیئات و خطاهایت نوشته بود، ولی به برکت این آیه زایل شد و حضرت عزت از تو گذشت. (۳)

خواندن خداوند با اسمای حسنی و حقیقت توسل

در یکی از دعاهاى وارده از معصوم بنام دعای سمات میخوانیم:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْعَظِيمِ الْأَعْظَمِ الْأَعْظَمِ الْأَعَزِّ الْأَجَلِّ الْأَكْرَمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ عَلَى مَعَالِقِ أَبْوَابِ السَّمَاءِ لِفَتْحِ بِالرَّحْمَةِ انْفَتَحَتْ وَإِذَا دُعِيَ بِهِ عَلَى مَضَابِقِ أَبْوَابِ الْأَرْضِ لِلْفَرَجِ انْفَرَجَتْ وَإِذَا دُعِيَ بِهِ عَلَى الْعُسْرِ لِلْيُسْرِ تيسَّرَتْ وَإِذَا دُعِيَ بِهِ عَلَى الْأَمْوَاتِ لِلنُّشُورِ انْتَشَرَتْ وَإِذَا دُعِيَ بِهِ عَلَى كَشْفِ الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ انْكَشَفَتْ...»

ص: ۲۰

۱- التهذيب: ۲/ ۲۸۹، باب ۱۵، حديث ۱۵؛ جامع الأخبار: ۴۲؛ عيون أخبار الرضا عليه السلام: ۵/ ۲، باب ۳۰، حديث ۱۱؛ الأمالي «صدوق»: ۶۴۱؛ بحار الأنوار: ۲۳۲/ ۹۰، باب ۱۱، حديث ۴.

۲- جامع الأخبار: ۴۲، فصل ۲۲؛ مستدرک الوسائل: ۴/ ۳۸۸، باب ۴۵، حديث ۴۹۹۵؛ بحار الأنوار: ۲۵۸/ ۸۹، باب ۲۹، ذيل حديث ۵۳.

۳- تفسير فاتحه الكتاب: ۷۴.

دایا، از تو درخواست میکنم به نام بزرگت، نام بزرگتر، عزیزتر، برجسته تر، با ارزشتر، که چون برای باز شدن درهای بسته آسمان به آن خوانده شوی، به رحمت باز شود، و هنگامی که برای گشایش تنگناهای درهای زمین خوانده شوی، گشوده گردد، و زمانی که برای آسانی سختیها خوانده شوی، آسان شود، و وقتی برای زنده شدن مردگان به آن خوانده شوی، زنده شوند، و چون برای برطرف شدن تنگدستی و پریشانهالی خوانده شود، برطرف گردد... (۱)

از تعبیراتی که در آیات قرآن آمده برمیآید که همه نامهای خدای متعال از اسماء الحسنی اوست:

هرگاه دعا کننده، محبوبش را با اسماء و نامهایی که ویژه اوست صدا بزند، محبوب که حبیب را خواننده نام زیبایش میبیند، پاسخ او را میدهد.

«وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا» (۲)

و برای خدا نیکوترین نامها است، پس او را با همان نامها بخوانید.

نامهای خداوند همانند ذات مقدس حضرتش، دارای احترام و قداست است، چنانکه خداوند میفرماید:

«تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ» (۳)

سودمند و با برکت است نام پروردگار باشکوه و ارجمندت.

در قرآن کریم در سه آیه دیگر بحث از «اسماء الحسنی» شده است:

«قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَانَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ». (۴)

بگو: خدا را بخوانید یا رحمان را بخوانید، هر کدام را بخوانید [ذات یکتای او را خوانده اید] نیکوترین نامها [که این دو نام هم از آنهاست] فقط ویژه اوست.

«اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ». (۵)

خدای یکتاست که جز او هیچ معبودی نیست، نیکوترین نامها فقط ویژه اوست.

«هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ». (۶)

اوست خدا، آفریننده، نوساز، صورتگر، همه نامهای نیکو

ص: ۲۱

٢- اعراف (٧): ١٨٠.

٣- الرحمن (٥٥): ٧٨.

٤- اسراء (١٧): ١١٠.

٥- طه (٢٠): ٨.

٦- حشر (٥٩): ٢٤.

ویژه اوست.

«شیخ صدوق رحمه الله» از امام علی ابن موسی الرضا علیهما السلام از پدرانیش از امیر المؤمنین علی علیه السلام نقل نموده که میفرماید:

«قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ اسْمًا مَنْ دَعَا اللَّهَ بِهِمَا اسْتَجَابَ لَهُ وَمَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ»

خداوند نود و نه اسم دارد که هر کس خدا را به آن بخواند، دعای او را مستجاب میکند، و هر کس آنها را شمارش کند داخل بهشت میشود.

(۱)

روایات میگوید: مراد از اسماء و نامهای حق، امام معصوم و ولی کامل و انسان جامع است، که مظهر تام و جلوه گاه معانی و مفاهیم اسماء است، هر دردمندی که دچار درد فکری و روحی و بیماری باطنی است اگر به او متوسل شود درمان میشود.

آری، با توسل به انسان کامل همه درهای هدایت و سعادت به روی انسان باز میشود.

انسان کامل، اسم اعظم حق است که نسبت به آسیای هستی به منزله قطب و محور است، چنانکه درباره ولی الله الاعظم حضرت حُجَّه ابن الحسن علیه السلام وارد شده:

وَهُوَ الَّذِي بِبِقَائِهِ بَقِيَتِ الدُّنْيَا، وَيُيَمِّنُهُ رُزْقَ الْوَرَى وَبُجُودِهِ ثُبَّتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَاءُ مَفَاتِيحَ الْجَنَانِ: دعای عدیله.

بقای دنیا به بقای اوست، و انسانها به برکت او به رزق و روزی میرسند، و ثبات زمین و آسمانها، متکی به وجود اوست.

آنان بین خدا و مردم تا روز قیامت واسطه فیض هستند.

رحمت، هدایت، لطف، رأفت، کرم و غفران حق به واسطه آن بزرگواران به مردم میرسد و اعمال خوبشان در سایه معرفت و ولایت آنان به قبولی میرسد.

حکیم بزرگوار «فیض کاشانی» در تفسیر با ارزش الصافی از

ص: ۲۲

حضرت صادق علیه السلام روایت کرده:

نَحْنُ وَاللَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى الَّذِي لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ عَمَلًا إِلَّا بِمَعْرِفَتِنَا.

به خدا قسم اسمای حسناى خدا ما هستیم که خدا عملی از بندگان را جز به معرفت و شناخت آنان نسبت به ما و ولایت و جایگاه ما قبول نمیکند. (۱)

برای شناخت حقیقت توسل و یافتن بهترین راه تقرب به حضرت حق، و درک فرمان رب العالمین که:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ» (۲)

ای اهل ایمان، از خدا پروا کنید و دستاویز و وسیله ای [از ایمان، عمل صالح و آبروی مقربان در گاهش] برای تقرب به سوی او بجویید.

توجه به این دو روایت ضروری است:

امام رضا علیه السلام میفرماید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«الْمَأْتِمَةُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ أَطَاعَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَاهُمْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ هُمْ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَهُمْ الْوَسِيلَةُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»

ائمه عليهم السلام از فرزندان حسین علیه السلام میباشند، هرکس آنان را اطاعت کند، خدا را اطاعت کرده است. و هرکس آنان را نافرمانی کند، نافرمانی خدا را کرده است. آنان حلقه و دستگیره محکم و وسیله تقرب در گاه الهی اند. (۳)

امیر المؤمنین علی علیه السلام نیز در تفسیر آیه شریفه «وَ ابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ» فرمود:

«أَنَا وَسَيْلَتُهُ» من، وسیله او هستم. (۴)

گوشه هایی از جود و کرم، احسان و رحمت و رأفت الهی در ادعیه معصومین

جملاتی از دعای بی نظیر «عرفه» حضرت سید الشهداء (علیه السلام)

«همه ستایش و سپاس ویژه توسل، ای که لغزشم را نادیده گرفت و اندوهم را زدود و دعایم را مستجاب کرد و عیبم را پوشانید و گناهم را آمرزید و مرا به خواسته ام رسانید و بر

ص: ۲۳

٢- مائده (٥): ٣٥.

٣- عيون أخبار الرضا عليه السلام: ٥٨ / ٢، باب ٣١، حديث ٢١٧؛ نور الثقلين: ١ / ٦٢٦.

٤- المناقب: ٧٥ / ٣؛ بحار الأنوار: ٦٥ / ٣٠، باب ١٨، حديث ١.

اگر نعمتها و عطاها و بخششهای با ارزشت را برشمارم، هرگز نمیتوانم به شماره آورم.

ای سرور و آقای من، تویی که عطا کردی، تویی که نعمت دادی، تویی که احسان نمودی، تویی که زیبایی بخشیدی، تویی که فزونی دادی، تویی که کامل نمودی، تویی که روزی عنایت کردی، تویی که توفیق دادی، تویی که عطا فرمودی، تویی که بینای نمودی، تویی که ثروت بخشیدی، تویی که پناه دادی، تویی که کفایت کردی، تویی که راهنمایی نمودی، تویی که محافظت فرمودی، تویی که پرده پوشیدی، تویی که آمرزیدی، تویی که نادیده گرفتی، تویی که قدرت دادی، تویی که عزت بخشیدی، تویی که یاری دادی، تویی که مساعدت فرمودی، تویی که تأیید نمودی، تویی که پیروزی عطا کردی، تویی که درمان نمودی، تویی که سلامت همه جانبه عنایت فرمودی، تویی که گرامی داشتی.»^(۱)

مفاهیم عرشی جملائی از دعای «ابوحمزہ ثمالی» که مناجات شبهای مبارک حضرت زین العابدین (علیه السلام) است:

«آقای من، منم کودکی و کوچکی که او را پروریدی، منم نادانی که دانایش نمودی، منم گمراهی که هدایتش فرمودی، منم افتاده ای که بلندی و رفعتش دادی، منم ترسانی که امانش بخشیدی و گرسنه ای که سیرش نمودی و تشنه ای که سیرابش کردی و برهنه ای که لباسش پوشاندی و تهیدستی که توانگرش کردی و ناتوانی که نیرومندش ساختی و خواری که عزیزش نمودی و بیماری که شفایش دادی و درخواست کننده ای که عطایش بخشیدی و گناهکاری که گنااهش را پوشاندی و خطاکاری که نادیده اش گرفتی و اندکی که بسیارش فرمودی و مستضعفی که نصرتش دادی و رانده شده ای که

ص: ۲۴

۱- البلد الأمين: ۲۵۵، أعمال ذی الحجہ؛ مفاتیح الجنان: دعای عرفه.

درباره قرب به خداوند، شکر او، ذکر و نماز

امام علی علیه السلام میفرماید:

«لَوْ لَمْ يَتَوَعَّدِ اللَّهُ عَلِيَّ مَعْصِيَتِهِ لَكَانَ يَجِبُ أَلَّا يُعْصَى شُكْرًا لِنِعْمِهِ»

اگر خداوند از نافرمانی خود بیم نمیداد نیز واجب بود به شکرانه نعمتهایش نافرمانی نشود. (۲)

بندگی و عبادت حق، سبب رشد و کمال و خیر و سعادت و حیات طیبه و به دست آوردن بهشت است.

کلام نورانی حضرت امام صادق علیه السلام بیان می کند که:

«وَاعْلَمْ أَنَّهُ غَيْرُ مُحْتَاجٍ إِلَى خِدْمَتِكَ وَهُوَ غَنِيٌّ عَنْ عِبَادَتِكَ وَدُعَائِكَ وَإِنَّمَا دَعَاكَ بِفَضْلِهِ لِيُرْحَمَكَ وَيُبْعِدَكَ مِنْ عُقُوبَتِهِ وَيُنْشُرَ عَلَيْكَ مِنْ بَرَكَاتِ حَنَائِيَّتِهِ وَيَهْدِيكَ إِلَى سَبِيلِ رِضَاةٍ وَيَفْتَحَ عَلَيْكَ بَابَ مَغْفِرَتِهِ»

بدان که او محتاج خدمت تو نیست و بی نیاز از عبادت و دعای توست، و این که تو را خوانده است از روی فضل و کرم اوست، تا در حق تو رحمتی نماید و از عقوبت خویش دورت نماید و از برکات رحمت بسیارش بر تو نازل گرداند، تو را به راه (جلب) رضایتش رهنمون گردد و در مغفرت را به رویت بگشاید. (۳)

«رَوَى أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي بَعْضِ كُتُبِهِ: يَا ابْنَ آدَمَ، أَنَا حَيٌّ لَا أَمُوتُ أَطِغْنِي فِيمَا أَمَرْتُكَ حَتَّى أَجْعَلَكَ حَيًّا لَا تَمُوتُ. يَا ابْنَ آدَمَ أَنَا أَقُولُ لِلشَّيْءِ: كُنْ فَيَكُونُ، أَطِغْنِي فِيمَا أَمَرْتُكَ أَجْعَلَكَ تَقُولُ لِلشَّيْءِ: كُنْ فَيَكُونُ.»

روایت شده که خدای متعال در برخی از کتابهای آسمانی اش فرموده:

ای فرزند آدم، من زنده ای هستم که نمی‌میرم، در آنچه تو را به آن فرمان داده ام مرا اطاعت کن، تا تو را زنده ای که نمی‌میرد قرار دهم.

ای فرزند آدم، من به چیزی می‌گویم: «باش» بی درنگ موجود میشود، مرا بندگی

ص: ۲۵

۱- اقبال الأعمال: ۷۱؛ مفاتیح الجنان: دعای ابو حمزه ثمالی.

۲- نهج البلاغه: حکمت ۲۹۰؛ بحار الأنوار: ۳۶۴/۷۳.

۳- مصباح الشریعه: ۸۷، باب ۳۹؛ بحار الأنوار: ۲۳۰/۸۱، باب ۱۶، حدیث ۳.

کن تا تو را اینگونه قرار دهم که به چیزی بگویی: «باش» پس بی درنگ موجود شود. (۱)

امام علی (علیه السلام) در بعضی از مناجات خود میفرمود:

«إِلَهِي كَفَى بِي عِزًّا أَنْ أَكُونَ لَكَ عَبْدًا وَكَفَى بِي فَخْرًا أَنْ تَكُونَ لِي رَبًّا أَنْتَ كَمَا أُحِبُّ فَاجْعَلْنِي كَمَا تُحِبُّ»

خدایا، برایم همین عزت بس، که عبدی برای تو باشم، و برایم این افتخار بس، که تو پروردگار من باشی. تو آنگونه هستی که من میپسندم، پس مرا آنگونه کن که خود میپسندی. (۲)

در روایات، حقایقی به عنوان برترین عبادت شمرده شده است:

معرفت به خدا و فروتنی در برابر او، تداوم اندیشه در خدا و قدرتش، گفتن «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» و «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ»، اخلاص ورزیدن، عفت نفس، زهد، تعقل، ادای حق مؤمن، سکوت، حج، روزه، دعا، چشمپوشی از محرمات، پنهان نگاه داشتن بندگی، فروتنی و خضوع، ادای واجبات، طلب حلال، نرمی در سخن، محبت و ولایت اهل بیت علیهم السلام.

إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: لَا يَزَالُ عَبْدٌ يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَأَكُونَ أَنَا سَمِعُهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصِيرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَلِسَانَهُ الَّذِي يُنْطِقُ بِهِ، وَقَلْبَهُ الَّذِي يَعْقِلُ بِهِ، فَإِذَا دَعَانِي أُحِبُّهُ، وَإِذَا سَأَلَنِي أُعْطِيْتُهُ.

خدا میفرماید: همواره سالک به سبب نوافله ها به من تقرب میجوید تا آنجا که من به او عشق میورزم، در این حال است که من گوش او میشوم که با آن گوش میشنود، و چشم او میشوم که با آن چشم میبیند، و زبان او میشوم که با آن زبان سخن میگوید، و قلب او میشوم که با آن قلب تعقل میکند، پس هنگامی که مرا بخواند او را

ص: ۲۶

۱- مستدرک الوسائل: ۱۱ / ۲۵۸، باب وجوب طاعة الله، حدیث ۱۲۹۲۸.

۲- مجموعه ورام: ۲ / ۱۱۱؛ بحار الأنوار: ۷۴ / ۴۰۲، باب ۱۵، حدیث ۲۳.

پاسخ می‌گوییم، و زمانی که از من بخواهد به او عطا می‌کنم. (۱)

نماز، ذکر خداست، خواندن قرآن ذکر خداست، دعاهایی که از اهل بیت علیهم السلام رسیده و در زمانها و مکانهای خاص خوانده میشود ذکر خداست، سخن گفتن هماهنگ با آیات قرآن ذکر خداست، و از همه ذکرها برتر و بالاتر و پرباوتر، به کار بردن زبان برای هدایت گمراهان به سوی دین خداست.

«وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي» (۲)

و نماز را برای یاد من برپا دار.

و در آیه دیگر میفرماید:

«أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (۳)

آگاه باشید، دلها فقط به یاد خدا آرام میگیرد.

ذکری که مایه آرامش دلهاست، نماز است و ثمره اش اطمینان قلب است.

حال اگر کسی نماز را به یادداشت و در اقامه آن کوشید، به اطمینان قلبی دست می‌یابد که ثمره آن چنین است:

«يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً * فَادْخُلِي فِي عِبَادِي * وَأَدْخُلِي جَنَّتِي»

به سوی پروردگارت در حالی که از او خشنودی و او هم از تو خشنود است، بازگرد.

پس در میان بندگانم در آی و در بهشتم وارد شو. (۴)

از مهمترین آثار و برکات ذکر، این است که اگر کسی به مقام ذاکران حقیقی رسید خدای متعال نیز ذاکر او میشود.

«فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ» (۵)

پس مرا یاد کنید تا شما را یاد کنم و مرا سپاس گزارید و کفران نعمتم نکنید.

مرحوم «علامه مجلسی رحمه الله» ذیل آیه فوق، روایت بسیار زیبایی را از وجود مبارک حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله نقل کرده است که:

«إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خَرَجَ عَلَىٰ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: ارْتَعُوا فِي رِيَاضِ الْجَنَّةِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ!

١- كنز العمال: ١١٥٥؛ ميزان الحكمة: ٣ / ٢٥٤٠.

٢- طه (٢٠): ١٤.

٣- رعد (١٣): ٢٨.

٤- فجر (١٩): ٢٧ - ٣٠.

٥- بقره (٢): ١٥٢.

وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟

قَالَ: مَجَالِسُ الذِّكْرِ اغْدُو وَرَوْحُو وَاذْكُرُو وَمَنْ كَانَ يُحِبُّ أَنْ يَعْلَمَ مَنَزِلَتَهُ عِنْدَ اللَّهِ فَلْيَنْظُرْ كَيْفَ مَنَزِلَهُ اللَّهُ عِنْدَهُ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُنَزِّلُ الْعَبِيدَ حَيْثُ أَنْزَلَ الْعَبِيدُ اللَّهُ مِنْ نَفْسِهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ خَيْرَ أَعْمَالِكُمْ عِنْدَ مَلِكِكُمْ وَأَزْكَاهَا وَأَرْفَعَهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرَ مَا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى

فَإِنَّهُ تَعَالَى أَخْبَرَ عَنِ نَفْسِهِ فَقَالَ: أَنَا جَلِيسٌ مِنْ ذَكَرَنِي.

وَقَالَ سُبْحَانَهُ: «فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ» يَعْنِي اذْكُرُونِي بِالطَّاعَةِ وَالْعِبَادَةِ أَذْكُرْكُمْ بِالنَّعْمِ وَالْإِحْسَانِ وَالرَّحْمَةِ وَالرِّضْوَانِ» (۱)

حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد اصحابش آمد و فرمود: در باغهای بهشت بگردید و بهره ببرید. پرسیدند: ای رسول خدا، باغهای بهشتی کدام است؟

فرمود: مجالس ذکر، باغهای بهشتی هستند. در صبح و شام ذکر خدای نمایید، هر کس دوست دارد که جایگاه خود را نزد خدا بداند، نگاه کند ببیند خدای تعالی چه جایگاهی نزد او دارد؛ زیرا خدای تعالی بنده را در جایگاهی مینشاند که بنده، خدای تعالی را در آن جایگاه نشانده است.

و بدانید که بهترین و پاکترین اعمال شما نزد صاحب اختیاران، و بالا برنده ترین اعمال به درجات بهشتی، و بهترین چیزی که خورشید بر آن طلوع کرده است، ذکر خدای تعالی است؛

زیرا خدای تعالی از خود خبر داده است و فرموده: من همنشین کسانی هستم که مرا یاد کنند.

و فرمود: «مرا یاد کنید تا شما را یاد کنم» به این معنی: مرا به طاعت و عبادت یاد کنید تا شما را به نعمت دادن و احسان و رحمت و رضایت یاد کنم.

عارف بزرگوار، فیلسوف عالی مقدار، عالم پرهیزکار، «ملا محسن فیض کاشانی رحمه الله» در کتاب بسیار مهم وافی

ص: ۲۸

۱- عده الداعی: ۲۵۳، باب ۵، حدیث ۱۷؛ بحار الأنوار: ۱۶۳/۹۰، باب ۱، ذیل حدیث ۴۳.

در باب تعقیبات نماز از معصوم علیه السلام روایت میکند:

«اگر شخص نماز گزار پس از ادای نماز واجب، سر به سجده شکر گذارد و نعمتهایی که خدای مهربان به او عطا کرده، یک به یک به یاد آورد و شکر کند از سوی حضرت حق به فرشتگان خطاب شود: ای فرشتگان، بنده ام نماز واجبش را ادا کرد و به شکر گذاری من مشغول شد، با او چه معامله ای کنم؟»

فرشتگان میگویند: حوائجش را روا کن. خطاب رسد: روا کردم، دیگر چه کنم؟ گویند: به او نجات در آخرت را عطا کن. خطاب رسد: عطا کردم، دیگر چه کنم؟ گویند: وسعت رزق به او عنایت فرما. خطاب رسد: عنایت کردم، دیگر چه کنم؟ گویند: فرزندان شایسته نصیب او کن. خطاب رسد: نصیب کردم.

وقتی نماز گزار در سجده، شکر گذاری میکند خدا خطاب میفرماید و فرشتگان دعا میکنند تا جایی که فرشتگان میگویند: پروردگارا، ما آنچه از امور خیر بود از پیشگاهت برای او خواستیم و تو عنایت فرمودی، دیگر چیزی نمیدانیم. خطاب رسد: شما نمیدانید من میدانم، او شکر را به جا آورد، من هم از او سپاسگزاری میکنم و سپاس من این است که درب نعمت را به رویش باز میکنم» (۱).

إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ وَتَوَجَّهْتَ وَقَرَأْتَ أُمَّ الْكِتَابِ وَمَا تَيَسَّرَ مِنَ السُّورِ ثُمَّ رَكَعْتَ فَأَتَمَمْتَ رُكُوعَهَا وَسُجُودَهَا وَتَشَهَّدْتَ وَسَلَّمْتَ، غُفِرَ لَكَ كُلُّ ذَنْبٍ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الصَّلَاةِ الَّتِي قَدَّمْتَهَا إِلَى الصَّلَاةِ الْمُؤَخَّرَةِ

هنگامی که به نماز ایستادی و به سوی قبله رو کردی و فاتحه الکتاب و هر آنچه از سوره های قرآن که میسر بود خواندی، سپس به رکوع رفتی و رکوع و سجود را

ص: ۲۹

۱- مضمون این حدیث در من لا یحضره الفقیه: ۱/ ۳۳۱؛ التهذیب: ۲/ ۱۱۰ نقل شده است.

به اتمام رساندی و تشهد خواندی و سلام دادی، همه گناهان بین تو و بین نمازی که به جا آوردی تا نماز آینده، مورد
آمزش قرار میگیرد. (۱)

امیر المؤمنین علیه السلام درباره نماز در روایاتی فرموده است:

الصَّلَاةُ تَسْتَنْزِلُ الرَّحْمَةَ. نماز رحمت را نازل میکند. (۲)

چگونه مشمول رحمت حق شویم

در روایت با ارزشی از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نقل شده است:

الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ. إِرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ.

خدای رحمان به رحمت کنندگان رحم میکند. به هر کس در زمین است رحم کنید تا خدا به شما رحم کند. (۳)

صاحب کتاب انیس اللیل از کتاب زینت المجالس نقل میکند که در حدیث آمده:

«وقتی موسی علیه السلام در مقام راز و نیاز به پروردگار عرضه داشت: به کدام خصلت از خصایل، به رضایت و خوشنودی تو اختصاص یافتیم؟ خطاب رسید: وقتی که گوسفندان شعیب را میچرانندی و به کار چوپانی اشتغال داشتی، در یک روز تابستانی که هوا حرارت زیادی داشت، بزغاله ای از گله گریخت، تو دنبال آن روان شدی و مسافت زیادی رفتی و از زیادی حرارت و بسیاری حرکت به رنج و زحمت افتادی، چون به آن حیوان رسیدی او را در کنار گرفتی و گفתי مرا و خودت را به مشقت انداختی، سپس او را به دوش گرفتی و به گله بازگرداندی،

پس به خاطر مهر و محبتی که به او ورزیدی تاج اصطفای بر سرت نهادم و کمر بند کرامت بر کمرت بستم و تو را به مقام رسالت و نبوت برگزیدم». (۴)

قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَحِبُّ أَنْ يَرْحَمَنِي رَبِّي. قَالَ: إِرْحَمِ نَفْسَكَ وَارْحَمْ خَلْقَ اللهِ يَرْحَمَكَ اللهُ.

مردی به پیامبر

ص: ۳۰

۱- الأمالی «صدوق»: ۵۴۹، حدیث ۲۲؛ میزان الحکمه: ۳۰۹۶/۷، باب الصلاة، حدیث ۱۰۵۵۶.

۲- غرر الحکم: ۱۷۵، حدیث ۳۳۴۱؛ میزان الحکمه: ۳۰۹۲/۷، باب الصلاة، حدیث ۱۰۵۳۲.

۳- عوالی اللآلی: ۱/ ۳۶۱؛ مستدرک الوسائل: ۵۵/۹، باب ۱۰۷، حدیث ۱۰۱۸۷.

۴- انیس اللیل: ۱۶۶.

گفت: دوست دارم پروردگارم به من رحم کند، فرمود: به خودت و به آفریده ها رحم کن خدا به تو رحم میکند. (۱)

و آن حضرت فرمود:

تَعَرَّضُوا لِرَحْمَةِ اللَّهِ بِمَا أَمَرَكُمْ بِهِ مِنْ طَاعَتِهِ.

خود را به سبب طاعتی که خدا شما را به آن امر کرده است در معرض رحمت خدا قرار دهید. (۲)

امیر المؤمنین علیه السلام فرمود:

أَبْلَغُ مَا تُسْتَدَرُّ بِهِ الرَّحْمَةُ أَنْ تُضْمَرَ بِجَمِيعِ النَّاسِ الرَّحْمَةَ.

رساترین چیزی که به سبب آن رحمت فراوان و زیاد میشود این است که درباره همه مردم قصد رحمت داشته باشی. (۳)

و نیز آن حضرت فرمود: بِالْعَفْوِ تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ.

با گذشت از مردم رحمت نازل میشود. (۴)

و نیز فرمود: رَحْمَةُ الضُّعْفَاءِ تَسْتَنْزِلُ الرَّحْمَةَ.

مهربانی و رحمت نسبت به ناتوانان رحمت خدا را بر رحم کنندگان نازل میکند. (۵)

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيُؤَمَّرُ بِهِ إِلَى النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَسْحَبُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ:

يَا رَبِّ هَذَا الَّذِي كَانَ يَدْعُو لَنَا فَشَفَعْنَا فِيهِ. فَيَشْفَعُهُمُ اللَّهُ، فَيُنْجُو.

همانا روز قیامت فرمان میرسد که بنده ای را به سوی آتش ببرند، چون او را به سوی دوزخ میکشند، مردان و زنان مؤمن

میگویند: پروردگارا، این کسی است که همواره برای ما دعا میکرد، شفاعت ما را برای نجاتش بپذیر، پس خدا شفاعتشان را

درباره او میپذیرد و او نجات می یابد. (۶)

امام صادق علیه السلام فرمود:

مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ الْمُؤْمِنِ حَاجَةً قَضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِائَةَ أَلْفِ حَاجَةٍ مِنْ ذَلِكَ أَوْلَاهَا الْجَنَّةُ.

کسی که یک حاجت از برادر مؤمنش روا کند، خدای عز و جل روز قیامت صد هزار حاجت از این نوع حاجت برای او روا

کند که نخستینش بهشت است. (۷)

-
- ١- كنز العمال: ٤٤١٥٤؛ ميزان الحكمه: ٤/ ٢٠٠٤، باب الرحمه، حديث ٧٠٠٤.
 - ٢- مجموعه ورام: ١١٩ / ٢؛ تفسير معين: ٥٨٠.
 - ٣- غرر الحكم: ٤٥٠، حديث ١٠٣٤٤؛ تفسير معين: ٥٨٠.
 - ٤- غرر الحكم: ٢٤٦، حديث ٥٠٥٣؛ تفسير معين: ٥٨٠.
 - ٥- غرر الحكم: ٤٤٩، حديث ١٠٣٣٣؛ تفسير معين: ٥٨٠.
 - ٦- الكافي: ٥٠٧ / ٢، باب الدعاء للاخوان، حديث ٥؛ روضه الواعظين: ٣٢٧ / ٢.
 - ٧- الكافي: ١٩٢ / ٢، باب قضاء حاجه المؤمن، حديث ١؛ وسائل الشيعه: ٣٥٧ / ١٦، باب ٢٥، حديث ٢١٧٥٣.

سَمِعْتُ أَيَا عِبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: مَنْ أَعَاثَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ اللَّهْفَانَ اللَّهْفَانَ عِنْدَ جَهْدِهِ فَفَنَسَ كُرْبَتَهُ وَأَعَانَهُ عَلَى نَجَاحِ حَاجَتِهِ كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِذَلِكَ ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ رَحْمَةً مِنَ اللَّهِ يُعَجَّلُ لَهُ مِنْهَا وَاحِدَةً يُصَلِّحُ بِهَا أَمْرَ مَعِيشَتِهِ وَيُدْخِرُ لَهُ إِحْدَى وَسَبْعِينَ رَحْمَةً لِأَفْرَاقِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَأَهْوَالِهِ» (۱).

همچنین آن حضرت فرمود:

هر کس به فریاد برادر مؤمن غصه دار و تشنه اش به هنگام سختی و رنجش برسد، غصه اش را برطرف کند و او را برای رسیدن به حاجتش یاری دهد، خدا از جانب خود هفتاد و دو رحمت برایش بنویسد، که یکی از آن هفتاد و دو رحمت را در دنیا برای اصلاح امور زندگی پیش اندازد، و هفتاد و یک رحمت را برای ترس و هول قیامتش ذخیره کند.

آنچه نزد خداست: پادشاهی حق در برابر اعمال بنده

خدای مهربان، از روی رحمت و لطف، همه بندگانش را به اجرای واجباتی چون نماز، روزه، حج، جهاد، انفاق، صدقه، خدمت به مردم، رعایت حقوق یکدیگر و ترک هر گناه و معصیتی دعوت کرده است، و برای همه این اعمال پاداشی به تناسب ایمان و ظرفیت عمل کننده و عملش بر عهده خود قرار داده است.

در قرآن مجید قاطعانه اعلام داشته است که ما پاداش مصلحان و نیکوکاران را ضایع و تباه نخواهیم کرد، و رسیدن مصلحان و نیکوکاران به پاداش مقرر شده، حتمی و یقینی است.

۱- «وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نَضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ» (۲).

و آنان که به کتاب [آسمانی] چنگ میزنند [و عملاً به آیاتش پایبندند] و نماز را برپا داشته اند، [دارای پاداشند] یقیناً ما پاداش اصلاحگران را ضایع نمی کنیم.

۲- «إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ

ص: ۳۲

۱- الکافی: ۲/ ۱۹۹، باب تفریح کرب المؤمن، حدیث ۱؛ وسائل الشیعه: ۱۶/ ۳۷۰، باب ۲۹، حدیث ۲۱۷۸۹.

۲- اعراف (۷): ۱۷۰.

أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ» (۱).

چرا که خدا پاداش نیکوکاران را تباه نمیکند.

۳- «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا» (۲).

مسئلاً کسانی که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، [پاداششان داده خواهد شد] زیرا ما پاداش کسانی را که کار نیکو کرده اند، تباه نمی کنیم.

خدای مهربان، برای بندگان مؤمن و صالح و نیکوکار و پرهیزکار، چند نوع پاداش مقرر فرموده، که در قرآن مجید به آنها اشاره شده است:

۱- اجر عظیم.

«لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ» (۳)

برای کسانی از آنان که نیکی کردند و پرهیزکاری پیشه نمودند، پاداشی بزرگ است.

۲- اجر کریم.

«إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يَضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ» (۴)

به یقین مردان صدقه دهنده و زنان صدقه دهنده، و وام دهندگان به خدا در حالی که وامی نیکو میدهند، وامشان دوچندان شود و برای آنان پاداشی نیکو است.

۳- اجر همیشگی.

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ» (۵)

به راستی آنان که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، برای آنان پاداشی دائمی و همیشگی است.

۴- اجر کبیر.

«وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ» (۶)

و آنان که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، برای آنان آمرزش و پاداشی بزرگ است.

۵- اجر دوباره

«أَوْلَائِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ» (۷)

اینان برای اینکه صبر پیشه کردند و با خوبی بدی را دفع نمودند و از آنچه به آنان روزی دادیم انفاق کردند، پاداششان را دوبار دهند.

بهشت

خدای مهربان در قرآن مجید همه بندگانش را به آن جایگاه جاودانی و قرارگاه همیشگی دعوت کرده و راه رسیدن به آن

ص: ۳۳

۱- توبه (۹): ۱۲۰.

۲- کهف (۱۸): ۳۰.

۳- آل عمران (۳): ۱۷۲.

۴- حدید (۵۷): ۱۸.

۵- فصلت (۴۱): ۸.

۶- فاطر (۳۵): ۷.

۷- قصص (۲۸): ۵۴.

را ایمان و عمل صالح و تقوا و رعایت حلال و حرام دانسته است.

«وَسَارِعُو إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ» (۱)

به سوی آمرزش از جانب پروردگارتان و بهشتی که پهنایش آسمانها و زمین است بشتابید.

«سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَٰلِكُمْ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ» (۲)

به سوی آمرزشی از جانب پروردگارتان و بهشتی که پهنایش مانند پهنای آسمان و زمین است پیشی بگیرید، بهشتی که برای مؤمنان به خدا و پیامبران آماده شده است، این فضل خداست که به هر کس بخواهد عطا میکند و خدا دارای فضل بزرگ است.

«وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَىٰ الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِأَذْنِهِ» (۳)

و خدا به توفیق خود به سوی بهشت و آمرزش دعوت میکند.

خداوند مسابقه ای در مسیر سعادت ترتیب داده است که جزاء و پاداش آن مغفرت و آمرزش پروردگار و بهشت است، و در آیات فوق، امر فرموده که به سوی این پاداش بشتابید.

زرین ترین مدالهای این مسابقه رحمت، آمرزش حق، مقام قرب الهی، رضایت پروردگار و بهشت پر نعمت که همانا فوز عظیم است.

«وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ» (۴)

و کسانی که کارهای شایسته انجام داده اند، چه مرد چه زن، در حالی که مؤمنند اینان به بهشت درآیند، در آنجا بی حساب روزیشان دهند.

«وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ*»

وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً

ص: ۳۴

۱- آل عمران (۳): ۱۳۳.

۲- حدید (۵۷): ۲۱.

۳- بقره (۲): ۲۲۱.

۴- مؤمن (۴۰): ۴۰.

فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٍ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ»

مردان مؤمن و زنان مؤمن یار و یاور یکدیگرند، به معروف فرمان میدهند و از منکر باز میدارند و همواره نماز را برپا میکنند و زکات میپردازند و خدا و رسولش را اطاعت مینمایند، اینانند که خدا مورد رحمت قرارشان میدهد، زیرا خدا توانای شکست ناپذیر و حکیم است.

خدا به مردان مؤمن و زنان مؤمن وعده حتمی داده است، بهشتهایی را که از زیر درختانش نهرها جاری است، در آن بهشتهها جاودانه اند و مسکنهای پاکیزه ای در بهشتههای همیشگی و رضوانی از سوی خدا بزرگتر از آن. این است آن کامیابی بزرگ. (۱)

در روایت معتبری آمده است که حضرت امام صادق علیه السلام میفرماید:

من و پدرم بیرون آمدیم و بین قبر و منبر رسول خدا رسیدیم. جمعی از شیعه در آنجا بودند. پدرم بر آنان سلام کرد و آنان جواب دادند. سپس فرمود: به خدا من بوی شما را و جان شما را دوست دارم، مرا در این موضوع با و رع و کوشش خود کمک کنید و بدانید که ولایت ما تنها با عمل و اجتهاد و کوشش به دست میآید. هر کدام از شما به بنده خدا اقتدا کند باید عمل او را انجام دهد.

أَنْتُمْ شِيعَةُ اللَّهِ وَأَنْتُمْ أَنْصَارُ اللَّهِ وَأَنْتُمْ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ وَالسَّابِقُونَ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ فِي الدُّنْيَا إِلَى وَلَائِنَا السَّابِقُونَ فِي الْآخِرَةِ إِلَى الْجَنَّةِ وَقَدْ ضَمِنَّا لَكُمْ الْجَنَّةَ بِضَمَانِ اللَّهِ وَضَمَانِ رَسُولِهِ.

شما شیعه خدا و شما یاران خدا و پیشروان اول و پیشروان آخرید و در دنیا پیشروان به ولایت و در آخرت پیشروان بهشتید ما برای شما بهشت

ص: ۳۵

را به ضمانت خدا و ضمانت رسولش ضمانت کردیم. (۱)

خدایا، خواست بنده ات این است که توفیق بیابد در نهایت با مؤمنان راستین در جوار رحمت جمع شود.

همجواری با مؤمنان و موقنان و مخلصان و مشتاقان و سابقان نتیجه نهایی هدایت در صراط مستقیم است که با اطاعت خدا و رسول حاصل خواهد شد.

«وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»

و کسانی که از خدا و پیامبر اطاعت کنند، در زمره کسانی از پیامبران و صدیقان و شهیدان و شایستگان خواهند بود که خدا به آنان نعمت [ایمان، اخلاق و عمل صالح] داده؛ و اینان نیکو رفیقانی هستند. (۲)

امام علی علیه السلام فرمود: ثَمَنُ الْجَنَّةِ الْعَمَلُ الصَّالِحُ.

بهای بهشت عمل شایسته است. (۳)

امام باقر علیه السلام فرمود:

عَشْرٌ مَنْ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ شَهْرِ رَمَضَانَ، وَحِجُّ الْبَيْتِ، وَالْوَلَايَةُ لِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ، وَالْبِرَاءَةُ مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ، وَاجْتِنَابُ كُلِّ مُشْكِرٍ.

ده چیز است، کسی که خدا را با آنها ملاقات کند وارد بهشت میشود: شهادت به اینکه معبودی جز خدا نیست، و اینکه محمد پیامبر خداست، و اقرار به قرآنی که پیامبر از نزد خدا آورده است، و برپا داشتن نماز، و پرداخت زکات، و روزه ماه رمضان، و حج بیت، و دوستی اولیای خدا، و بیزاری از دشمنان خدا و دوری کردن از هر مست کننده. (۴)

رحمت خدا

قرآن مجید و روایات، رحمت خدا را نسبت به بندگانش بطور گسترده مطرح کرده اند و

ص: ۳۶

۱- الأمالی «صدوق»: ۶۲۷ حدیث ۴.

۲- نساء (۴): ۶۹.

۳- غرر الحکم: ۱۵۴؛ میزان الحکمه: ۷۹۴/۲، باب الجنّت، حدیث ۲۵۳۸.

۴- الخصال: ۴۳۲/۲، حدیث ۱۶؛ میزان الحکمه: ۷۹۶/۲، باب الجنّه، حدیث ۲۵۴۸.

از همگان دعوت نموده اند که برای تحصیل رحمت خدا با توسل به ایمان و عمل صالح، و توبه از گناه، و تقوا و نیکوکاری بشتابند.

«فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ» (۱)

اما کسانی که به خدا ایمان آورده اند و به او تمسک جسته اند، پس آنان را در رحمتی از سوی خودش وارد خواهد کرد.

«وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ» (۲)

و هنگامی که مؤمنان به آیات ما نزد تو آمدند بگو: سلام بر شما، پروردگارتان رحمت (بر بندگان) را بر خود لازم و مقزّر کرده است.

«فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ» (۳)

پس بگو پروردگارتان دارای رحمت گسترده و فراگیر است.

«وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» (۴)

رحمتم همه چیز را فرا گرفته است.

«وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ» (۵)

و خدا به بندگان مهربان است.

«وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ» (۶)

و او مهربانترین مهربانان است.

امام باقر علیه السلام فرمود:

«تَعَرَّضَ لِلرَّحْمَةِ وَعَفْوِ اللَّهِ بِحُسْنِ الْمُرَاجَعَةِ، وَاسْتَعْنَى عَلَى حُسْنِ الْمُرَاجَعَةِ بِخَالِصِ الدُّعَاءِ وَالْمُنَاجَاتِ فِي الظُّلَمِ».

با بازگشت نیکو متعرض رحمت و بخشش خدا شو، و برای تحقق بازگشت نیکو، از دعای خالص و مناجات در تاریکیهای شب کمک بخواه. (۷)

عفو خدا

«إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا» (۸)

یقیناً خدا همواره باگذشت و آمرزنده است.

«إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّاباً رَحِيماً» (۹)

خدا همواره بسیار توبه پذیر و مهربان است.

«إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ» (۱۰)

یقیناً آمرزش پروردگارت گسترده و وسیع است.

امام علی علیه السلام میفرماید:

أَمْرُهُ قَضَاءٌ وَحِكْمَةٌ، وَرِضَاؤُهُ أَمَانٌ وَرَحْمَةٌ، يَقْضِي بِلِمْ وَيَعْفُو بِحِلْمٍ.

فرمایش الزامی و حکیمانه است، و خوشنودیش امان و رحمت است؛ به دانش و آگاهی حکم میراند و به بردباری گذشت میکند و چشم میپوشد. (۱۱)

قَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ يُحَاسِبُ

ص: ۳۷

۱- نساء (۴): ۱۷۵.

۲- انعام (۶): ۵۴.

۳- انعام (۶): ۱۴۷.

۴- اعراف (۷): ۱۵۶.

۵- بقره (۲): ۲۰۷؛ آل عمران (۳): ۳۰.

۶- یوسف (۱۲): ۶۴.

۷- تحف العقول: ۲۸۴؛ بحار الأنوار: ۱۶۲/۷۵، باب ۲۲، حدیث ۱.

۸- نساء (۴): ۴۳.

۹- نساء (۴): ۱۶.

۱۰- نجم (۵۳): ۳۲.

۱۱- نهج البلاغه: خطبه ۱۶۰.

الْخَلْقَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

قَالَ: نَجُونَا وَرَبَّ الْكَعْبَةِ. قَالَ: وَكَيْفَ ذَاكَ يَا أَعْرَابِي؟ قَالَ: لِأَنَّ الْكَرِيمَ إِذَا قَدَرَ عَفَا.

مردی عرب گفت: ای پیامبر خدا چه کسی روز قیامت حساب مردم را میرسد؟

فرمود: خدای عز و جل. مرد عرب گفت: به پروردگار کعبه سوگند نجات یافتیم.

فرمود: ای اعرابی چگونه؟ گفت: کریم چون قدرت یابد، گذشت میکند! (۱)

امام علیه السلام فرمود: مَنْ تَنَزَّهَ عَنِ حُرْمَاتِ اللَّهِ سَارَعَ إِلَيْهِ عَفْوُ اللَّهِ.

کسی که از محرّمات خدا دوری کند، گذشت و عفو خدا به سوی او شتاب میگیرد. (۲)

خداوند بدیهای تائب را به خوبی تبدیل میکند!

«إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا»

مگر کسانی که توبه کردند و مؤمن شدند و عمل شایسته بجا آوردند، پس اینانند که خدا زشتیهایشان را به حسنات تبدیل

میکند و خدا همواره بسیار آمرزنده و مهربان است. (۳)

«وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرْفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ»

نماز را دو طرف روز و ساعات اول شب به پا دار، زیرا خوبیها گناهان را از بین میبرد. (۴)

در روایتی از «ابودر» از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله میخوانیم:

روز قیامت بعضی از افراد را حاضر میکنند. خدا دستور میدهد گناهان صغیره را به او عرضه کنید و کبیره ها را بپوشانید. به او

گفته میشود: تو در فلان روز فلان گناه صغیره را انجام دادی و او به آن اعتراف میکند، ولی دلش از کبائر ترسان و لرزان

است.

در اینجا هر گاه خدا بخواهد به او لطفی کند، دستور میدهد به جای هر سیئه حسنه ای به او بدهد.

عرض میکنند: پروردگارا، من

ص: ۳۸

٢- أعلام الدين: ١٨٦؛ بحار الأنوار: ٩٠ / ٧٥، باب ١٦، حديث ٩٥.

٣- فرقان (٢٥): ٧٠.

٤- هود (١١): ١١٤.

گناهان مهمی داشتیم که آنها را در اینجا نمی بینم؟

ابوذر میگوید: در این هنگام پیامبر صلی الله علیه و آله تبسم کرد که دندانهایش آشکار شد،

سپس این آیه را تلاوت فرمود: «فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ».

آنان کسانی هستند که خدا بدیهایشان را به خوبیها تبدیل میکند. (۱) (۲)

وسعت رحمت و وفور مغفرت الهی، غفار الذنوب و ستار العیوب بودن خداوند در روایات

درباره رحمت حق، روایات بسیار مهمی در کتابهای با ارزش حدیث وارد شده است:

امام علی علیه السلام میفرماید:

«مَا كَانَ اللَّهُ لِيُفْتَحَ عَلَى عَبْدٍ بَابَ الشُّكْرِ وَيُعْلَقَ عَنْهُ بَابُ الزِّيَادَةِ وَلَا لِيُفْتَحَ عَلَى عَبْدٍ بَابُ الدُّعَاءِ وَيُعْلَقَ عَنْهُ بَابُ الْإِجَابَةِ وَلَا لِيُفْتَحَ لِعَبْدٍ بَابُ التَّوْبَةِ وَيُعْلَقَ عَنْهُ بَابُ الْمَغْفِرَةِ» (۳)

«خدا بر این نیست که درب شکر را به روی عبد باز کند و درب افزون شدن نعمت را بر او ببندد، و بر این نیست که درب دعا را باز کند و درب اجابت را بر وی ببندد، و بر این نیست که درب توبه را باز کند و درب آمرزش را به روی او ببندد».

از امام باقر علیه السلام روایت شده است:

لَا وَاللَّهِ مَا أَرَادَ اللَّهُ مِنَ النَّاسِ إِلَّا حَاصِلَتَيْنِ: أَنْ يَقْرُو لَهُ بِالنَّعْمِ فَيَزِيدَهُمْ، وَبِالذُّنُوبِ فَيَغْفِرَ لَهَا لَهُمْ

به خدا سوگند خدا، از مردم جز دو خصلت نمی خواهد: به نعمتهایش اقرار کنند تا بر آنان بیفزاید، و به گناهان اعتراف نمایند تا بر آنان ببخشد. (۴)

از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده است:

مَنْ تَابَ، تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَامْرَأَتُ جَوَارِحُهَا أَنْ تَسْتُرَ عَلَيْهِ، وَبِقَاعِ الْأَرْضِ أَنْ تَكْتُمَ عَلَيْهِ، وَأُنْسِيَّتِ الْحَفْظَةَ مَا كَانَتْ تَكْتُمُ عَلَيْهِ.

کسی که توبه کند، خدا توبه اش را میپذیرد و به اعضایش فرمان میرسد که گناهانش را

ص: ۳۹

۱- فرقان (۲۵): ۷۰.

۲- نور الثقلین: ۳۳ / ۴.

۳- نهج البلاغه: حکمت ۴۳۵.

٤- الكافي: ٢/ ٤٢٦، باب الاعتراف بالذنوب، حديث ٢؛ ميزان الحكمه: ٢/ ٦٤٢، باب التوبه، حديث ٢١٥٣.

بر او پوشیده دارند، و به قطعه های زمین امر میشود که گناهانش را بر او کتمان کنند، و آنچه را کاتبان عمل در پرونده اش نوشته اند از یاد آنان میبرند. (۱)

«معاویه بن وهب» میگوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم فرمود:

إِذَا تَابَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ تَوْبَةً نَّصُوحًا أَحَبَّهُ اللَّهُ فَسَتَرَ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. قُلْتُ:

فَكَيْفَ يَسْتُرُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: يُنْسِي مَلَكَهٖ مَا كَتَبَا عَلَيْهِ مِنَ الذُّنُوبِ... فَيَلْقَى اللَّهَ حِينَ يَلْقَاهُ وَلَيْسَ شَيْءٌ يَشْهَدُ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ مِنَ الذُّنُوبِ.

هنگامی که بنده مؤمن توبه خالص میکند، خدا به او محبت میورزد، پس در دنیا و آخرت بر او میپوشاند. گفتم: چگونه بر او میپوشاند؟ فرمود: آنچه را از گناهان دو فرشته نویسنده بر او نوشته اند از یاد آنان میبرد، پس هنگامی که خدا را ملاقات میکند، چیزی که به اندکی از گناهانش گواهی دهد وجود نخواهد داشت. (۲)

در حدیثی از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده است:

مَا سَتَرَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَ عَلَيْهِ فِي الْآخِرَةِ.

خداوند چیزی از گناه و زشتی در دنیا بر عبد نمیپوشاند مگر آنکه در آخرت نیز بر او میپوشاند. (۳)

در تفسیر منهج الصادقین روایت شده است:

«وقتی روز قیامت شود، بنده ای از اهل ایمان را حاضر کنند، خطاب رسد: بنده من نعمتم را سربار معصیت ساختی و چندان که نعمت را بر تو افزودم تو بر عصیان افزودی. بنده از خجلت معصیت سر در پیش افکند. از پیشگاه رحمت خطاب رسد: ای بنده من، سر بردار که همان ساعت که معصیت میکردی تو را آمرزیدم و قلم عفو بر آن کشیدم.»

و نیز روایت شده:

«بنده

ص: ۴۰

۱- ثواب الأعمال: ۱۷۹؛ بحار الأنوار: ۶/ ۲۸، باب ۲۰، حدیث ۳۲.

۲- الکافی: ۲/ ۴۳۰، باب التوبه، حدیث ۱؛ بحار الأنوار: ۶/ ۲۸، باب ۲۰، حدیث ۳۱.

۳- عدّه الداعی: ۲۲۴؛ مجموعه ورام: ۱/ ۱۸۹.

ای را نزدیک آورند، آن بیچاره به خاطر گناه بسیار سر به زیر اندازد و از شرمساری به گریه درآید، از درگاه عزت و رحمت خطاب رسد: آن روز که گناه میکردی و میخندیدی تو را شرمسار نساختم، امروز که سر شرمساری و خجلت به پیش انداخته ای و گناه نمیکنی و زاری و گریه میآوری، چگونه تو را عذاب کنم، گناهت را بخشیدم و اجازه در آمدن به جنت را به تو مرحمت کردم.»

(۱)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مِائَةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ وَالْبَهَائِمِ وَالْهَوَامِّ، فَبِهَا يَتَعَاطَفُونَ، وَبِهَا يَتَرَاحَمُونَ، وَأَخْرَجَ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ اللَّهُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدا را صد رحمت است که یک رحمتش را میان جن و انس و پرندگان و حیوانات و حشرات نازل کرده، همه آنان بوسیله آن یک رحمت به یکدیگر محبت و مهر میورزند، و با نود و نه رحمت دیگر در روز قیامت به بندگانش رحم میکند. (۲)

از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده:

«إِنَّ لِلَّهِ مِائَةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالْبَهَائِمِ وَأَخْرَجَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِهَا عِبَادَهُ». (۳)

خدا را صد رحمت است، از آن صد رحمت، یکی را بر جن و انس و چهارپایان نازل کرد، و نود و نه دیگر را (در خزانه احسان خود) نگاه داشت تا در آخرت بر بندگان نثار فرماید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

خدای عز و جل روز قیامت به مؤمنین میگوید: لقای مرا دوست داشتید؟ میگویند: آری ای پروردگارانمان. میگوید: برای

ص: ۴۱

۱- تفسیر منهج الصادقین: ۳۱ / ۱.

۲- محجّه البیضاء: ۳۸۴ / ۸، کتاب ذکر الموت، باب ۸؛ روض الجنان و روح الجنان: ۱ / ۱۶۲.

۳- نهج الحق: ۳۷۴؛ محجّه البیضاء: ۳۸۴ / ۸، باب فی سعه رحمه الله بحار الأنوار: ۶ / ۲۱۹، باب ۸، ذیل حدیث ۱۳.

چه؟ میگویند:

چون به گذشت و آمرزش امید داشتیم. میگوید: آمرزشم را بر شما واجب نمودم. (۱)

و نیز پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

خدا روز قیامت میگوید: هر کس مرا یک روز یاد کرده، یا در مقامی از من ترسیده از آتش بیرون آورد. (۲)

و نیز آن حضرت فرمود:

اللَّهُ تَعَالَى أَرْحَمُ بِعَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ مِنَ الْوَالِدِ الشَّقِيقِ بَوْلَدِهَا.

خدای تعالی به بنده مؤمنش از مادر مهربان نسبت به فرزندش مهربان تر است. (۳)

«ابوسعید خدری» از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله روایت کرده:

چون مؤمنان گنهکار را به دوزخ برند، آتش بر آنان سرد شود تا بیرونشان آورند، آنگاه از طرف حضرت الله به فرشتگان خطاب آید: اینان را به فضل و رحمت من به بهشت درآوردید که دریای مرحمت من و امتنان و لطفم بیکران و فضل و احسانم بیپایان است.

از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله روایت شده است که فرمود:

«يُنَادِي مُنَادٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَحْتَ الْعَرْشِ يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ مَا كَانَ لِي قَبْلُكُمْ فَكَمَدٌ وَهَبْتُهُ لَكُمْ وَقَدْ بَقِيَتِ التَّبِعَاتُ بَيْنَكُمْ فَتَوَاهَبُوا وَادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِي». (۴)

روز قیامت از تحت عرش منادی ندا میدهد: ای امت محمد، هر حقی که من دارم بر شما بخشیدم و تنها حقوق شما بر همدیگر باقی مانده است. پس یکدیگر را ببخشایید و به رحمت من داخل بهشت شوید.

از رئیس محدثین، حدیث شناس کم نظیر، «شیخ صدوق» رحمه الله، از امام صادق علیه السلام روایت شده:

«إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَشَرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رَحْمَتَهُ حَتَّى يَطْمَعَ إِبْلِيسُ فِي رَحْمَتِهِ». (۵)

چون قیامت برپا شود، رحمت واسعة الهی چنان جلوه کند و از گناهکاران فوج فوج بیامرزد، که شیطان رانده شده، در عفو

ص: ۴۲

۱- محجّه البيضاء: ۸ / ۳۸۴، کتاب ذکر الموت، باب ۸؛ کنز العمال: ۱۴ / ۴۴۸، حدیث ۳۹۲۱۲.

۲- محجّه البيضاء: ۸ / ۳۸۴، کتاب ذکر الموت، باب ۸؛ کنز العمال: ۱ / ۴۲۷، حدیث ۱۸۴۳.

- ٣- محجّه البيضاء: ٣٨٥ / ٨، كتاب ذكر الموت، باب ٨؛ جامع السعادات: ٢٢٨ / ١.
- ٤- عدّه الداعي: ١٤٨؛ بحار الأنوار: ٧ / ٦، باب ١٩، حديث ١٧؛ محجّه البيضاء: ٣٨٦ / ٨.
- ٥- الأمالي «صدوق»: ٢٠٥؛ روضه الواعظين: ٣ / ٥٠٢؛ بحار الأنوار: ٧ / ٢٨٧، باب ١٤، حديث ١.

خدا به طمع افتد.

در روایتی بسیار مهم آمده:

چون بنده مؤمن را در قبر گذارند و سر قبر را بپوشانند و دوستان و رفیقان برگردند و او را در کنج لحد تنها گذارند، حضرت عزت از روی لطف و رحمت به او خطاب کند: بنده من در این تاریکی تنها ماندی، و آنان که به خاطر خشنودیشان معصیت مرا کردی و رضای آنان را به رضای من برگزیدی، از تو جدا شدند و تو را تنها گذاشتند و رفتند،

امروز تو را به رحمت و اسعه خود بنوازم چنان که خلاق تعجب کنند. پس به فرشتگان خطاب شود:

ای فرشتگان من، بنده ام غریب و بی‌کس و بی‌یاور و دور از وطن است؛ اکنون در این لحد مهمان من است، بروید او را یاری کنید و دری از بهشت به رویش بگشایید و انواع ریاحین و طعام نزدش حاضر کنید و پس از آن او را به من واگذارید که مونس او تا قیامت خواهم بود. (۱)

(۲)

توبه پذیری خدای مهربان

پذیرش توبه و قبول عذر گنهکاران، بزرگترین نشانه رحمت بی‌انتهای الهی است.

توبه و بازگشت انسان به سوی خدای متعال، بالاترین واجبی است که میتوان از آن به عنوان نقطه آغاز عشق میان انسان و خدای مهربان عالم یاد کرد.

در قرآن کریم که کتاب هدایت و بشارت دهنده رحمت الهی است، آیاتی پیرامون توبه پذیری

ص: ۴۳

۱- تفسیر منهج الصادقین: ۳۱ / ۱.

۲- روایات باب رحمت خدای متعال بطور مفصل در بحار الأنوار: ۲۸۶ / ۷، باب ۱۴ ما یظهر من رحمته تعالی فی القیامه، و محجّه البیضاء: ۳۸۳ / ۸، باب فی سعه رحمه الله، و کتاب تفسیر فاتحه الکتاب و دیگر تفاسیر قرآن نقل شده است.

خدای غفور آمده است، مانند:

«كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ» (۱)

پروردگارتان رحمت را بر خود لازم و مقرر کرده؛ به تحقیق هر کس از شما به نادانی کار زشتی مرتکب شود، سپس بعد از آن توبه کند و [مفاسد خود را] اصلاح نماید، [مشمول آمرزش و رحمت خدا شود]؛ زیرا او بسیار آمرزنده و مهربان است.

«وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ» (۲)

و اوست که توبه را از بندگانش میپذیرد، و از گناهان در میگذرد، و آنچه را انجام می دهید، میداند.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ» (۳)

ای مؤمنان، به پیشگاه خدا توبه کنید، توبه ای خالص [که شما را از بازگشت به گناه بازدارد]؛ امید است پروردگارتان گناهانتان را از شما محو کند.

در روایتی که از حضرت امام باقر علیه السلام نقل شده است چنین آمده که دعای آدم و حوا در ماجرای توبه این دعا بوده است:

«لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَاعْفِرْ لِي وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ.

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَاعْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ.

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَتُبَّ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ».

معبودی جز تو نیست، خداوندا، تو منزّه و ستوده ای، من بد کرده و به خود ستم روا داشته ام، پس مرا ببخش که تو بهترین آمرزنده ای.

معبودی جز تو نیست، خداوندا تو منزّه و ستوده ای، من بد

ص: ۴۴

۱- انعام (۶): ۵۴.

۲- شوری (۴۲): ۲۵.

۳- تحریم (۶۶): ۸.

کرده و به خود ستم روا داشته ام، پس مرا بیامرز و بر من رحم نما که تو مهربانترین مهربانانی.

معبودی جز تو نیست، خداوندا تو منزّه و ستوده ای، من بد کرده و به خود ستم روا داشته ام، پس توبه ام را بپذیر که تو بسیار پذیرنده توبه و مهربانی.

و در روایتی دیگر در ذیل آیه شریفه «فَتَلَقَى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ» (۱) فرمود:

«سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَفَاطِمَةَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ».

از خدا به حق محمد و علی و حسن و حسین و فاطمه علیهم السلام درخواست پذیرش توبه نمود. (۲)

مهمترین راه توبه، راه توسل و تمسک به اهل بیت علیهم السلام است.

آن بزرگواران محل نزول فیض خدا و واسطه میان بندگان و پروردگار متعالند. بدون تردید هیچ فیضی جز از ناحیه آن بزرگواران به بشر نمیرسد.

در زیارت مطلقه اول حضرت امام حسین علیه السلام که از زیارات معتبر میباشد آمده است:

«وَبِكُمْ فَتِيحَ اللَّهُ وَبِكُمْ يَخْتِمُ اللَّهُ وَبِكُمْ يَمْحُو مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَبِكُمْ يَفُكُ الذَّلَّ مِنْ رِقَابِنَا وَبِكُمْ يُدْرِكُ اللَّهُ تَرَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ يُطَلَّبُ بِهَا وَبِكُمْ تُنْبِتُ الْأَرْضُ أَشْجَارَهَا وَبِكُمْ تُخْرِجُ الْأَرْضُ ثِمَارَهَا وَبِكُمْ تُنْزِلُ السَّمَاءُ قَطْرَهَا وَرِزْقَهَا وَبِكُمْ يَكْشِفُ اللَّهُ الْكَرْبَ وَبِكُمْ يُنْزِلُ اللَّهُ الْغَيْثَ وَبِكُمْ تُسَبِّحُ الْأَرْضُ الَّتِي تَحْمِلُ أْبْدَانَكُمْ وَتَسْتَقِرُّ جِبَالُهَا عَلَى مَرَاتِبِهَا إِزَادَةَ الرَّبِّ فِي مَقَادِيرِ أُمُورِهِ تَهْبِطُ إِلَيْكُمْ وَتَصْدُرُ مِنْ يُبُوتِكُمْ»

و خدا به شما بگشاید، و خدا به شما ببندد، و به شما آنچه بخواهد محو کند و پابرجا نماید، و به شما رشته خواری را از گردن ما باز نماید، و خدا به شما انتقام خون هر مؤمنی را که مورد مطالبه است

ص: ۴۵

۱- بقره (۲): ۳۷

۲- الکافی: ۸ / ۳۰۵، حدیث ۴۷۲؛ وسائل الشیعه: ۷ / ۱۰۰، باب ۳۷، حدیث ۸۸۴۵.

بگیرد، و به شما درختان را برویاند، و به شما زمین میوه هایش را بیرون آورد، و به شما آسمان باران و روزیش را نازل نماید، و خدا به شما گرفتاریها را برطرف سازد، و به شما باران فرو بارد، و به شما زمینی که حامل بدنهای شماست تسبیح میگوید، و کوههایش به وسیله لنگرهای آن مستقر میگردد، خواست پروردگار در اندازه گیریهای امورش به شما برمیگردد، و از خانه های شما صادر میگردد. (۱)

امام باقر علیه السلام به «محمد بن مسلم» میفرماید:

«ذُنُوبُ الْمُؤْمِنِ إِذَا تَابَ مِنْهَا مَغْفُورَةٌ لَهُ فَلْيَعْمَلِ الْمُؤْمِنُ لِمَا يَشْتَأْنُ بَعْدَ التَّوْبَةِ وَالْمَغْفِرَةَ أَمَا وَاللَّهِ إِنَّهَا لَيَسْتِ إِلَّا لِأَهْلِ الْإِيمَانِ

قُلْتُ فَإِنْ عَادَ بَعْدَ التَّوْبَةِ وَالْإِسْتِغْفَارِ مِنَ الذُّنُوبِ وَعَادَ فِي التَّوْبَةِ فَقَالَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمٍ أَتَرَى الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ يَنْدُمُ عَلَى ذَنْبِهِ وَيَسْتَغْفِرُ مِنْهُ وَيَتُوبُ ثُمَّ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ تَوْبَتَهُ

قُلْتُ فَإِنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ مَرَارًا يُذْنِبُ ثُمَّ يَتُوبُ وَيَسْتَغْفِرُ اللَّهُ فَقَالَ كُلَّمَا عَادَ الْمُؤْمِنُ بِالْإِسْتِغْفَارِ وَالتَّوْبَةِ عَادَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَغْفِرَةِ وَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ فَإِيَّاكَ أَنْ تَقْنَطَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ». (۲)

ای محمد ابن مسلم، گناهان مؤمن که از آن توبه کند برای او آمرزیده است، و باید برای آینده پس از توبه و آمرزش، کار نیک کند. به خدا سوگند، این فضیلت فقط برای اهل ایمان است.

«محمد ابن مسلم» میگوید: عرض کردم: پس اگر بعد از توبه و استغفار از گناهان، باز گناه کند و دوباره توبه کند چگونه است؟

فرمود: ای محمد ابن مسلم، آیا باور داری که بنده مؤمن از گناه خود پشیمان شود و از خدا آمرزش خواهد و توبه کند و خداوند

ص: ۴۶

۱- کامل الزیارات: ۱۹۹.

۲- الکافی: ۲/ ۴۳۴، حدیث ۶؛ ارشاد القلوب: ۱/ ۱۸۰، باب ۵۱؛ وسائل الشیعه: ۱۶/ ۷۹-۸۰، باب ۸۹، حدیث ۲۱۰۳۳.

توبه اش را نپذیرد؟!

عرض کردم: اگر چند بار این کار را کرده، گناه کند و آنگاه توبه نماید و از خدا آمرزش بخواهد، این چگونه است؟

فرمود: هر زمانی که مؤمن به استغفار و توبه بازگردد، خداوند نیز به آمرزش او برمیگردد و گناهانش را بیامرزد، و یقیناً خداوند آمرزنده و مهربان است، توبه را میپذیرد، و از کردارهای بد میگذرد، پس مبادا تو مؤمنان را از رحمت خدا دور سازی.

گناه، عامل نزول رحمت خدای متعال به سوی گنهکار است. امام صادق علیه السلام میفرماید:

«إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَدْخِلُهُ اللَّهُ بِهِ الْجَنَّةَ. قُلْتُ: يُدْخِلُهُ اللَّهُ بِالذَّنْبِ الْجَنَّةَ؟»

قَالَ: نَعَمْ إِنَّهُ لَيُذْنِبُ فَلَا يَزَالُ مِنْهُ خَائِفًا مَا قَاتَا لِنَفْسِهِ فَيَرْحَمُهُ اللَّهُ فَيَدْخِلُهُ الْجَنَّةَ.»

همانا بنده گناه را انجام میدهد و خدا او را وارد بهشت میکند. راوی گفت: عرض کردم: با اینکه گناه کرده به بهشت میرود؟ فرمود: آری؛ زیرا گناه کرده و همواره از آن هراسان است و نفس خود را سرزنش مینماید و او را دشمن میدارد، بدین جهت خدا او را به بهشت میرسد. (۱)

«ابان بن تغلب» میگوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که میفرماید:

«مَا مِنْ عَبْدٍ أَذْنَبَ ذَنْبًا فَندَمَ عَلَيْهِ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ»

هیچ بنده ای نیست که گناهی را مرتکب شود پس نسبت به آن گناه، پشیمان شود مگر اینکه قبل از اینکه از خداوند طلب بخشش نماید، خداوند او را آمرزیده است. (۲)

از رسول خدا علیه السلام روایت شده است که چند حاجت از خدا درخواست کردم، یکی از آنها این بود که گفتم: خدایا، حساب امت مرا به خودم واگذار.

خطاب رسید: هر چند تو پیامبر

ص: ۴۷

۱- الکافی: ۲/۴۲۷، حدیث ۳؛ وسائل الشیعه: ۱۶/۶۱، باب ۸۳، حدیث ۲۰۹۸۳.

۲- الکافی: ۲/۴۲۷، حدیث ۸؛ وسائل الشیعه: ۱۶/۶۲، باب ۸۳، حدیث ۲۰۹۸۵.

رحمتی، ولی ارحم الراحمین نیستی، اگر به بعضی از خطاهای آنان آگاه شوی، از آنان بیزار گردی. بگذار فقط من بر گناه امت تو آگاه باشم.

یا محمد، حساب ایشان را چنان انجام دهم که تو هم بر زشتیهای اعمال آنان آگاه نشوی، پس وقتی گناهانشان را از تو - که مظهر رحمت و اسعه هستی - پنهان کنم، به طریق اولی از بیگانگان، پوشیده خواهم داشت.

یا محمد، اگر تو به اینان مهربانی نبوت داری، من با ایشان مرحمتِ خدایی دارم. اگر تو پیامبر آنانی، من خدای ایشانم. اگر تو امروز آنان را میبینی، من از ازل تا ابد نظر عنایت درباره ایشان داشته و دارم و خواهم داشت.

امام چهارم علیه السلام در دعای «ابو حمزه» بخشی از صفات خدا را به این صورت بیان میکند:

سَتَارُ الْعُيُوبِ، غَفَارُ الذُّنُوبِ، عَلَّامُ الْغُيُوبِ، تَشْتُرُ الذَّنْبَ بِكَرَمِكَ وَتُوَخِّرُ الْعُقُوبَةَ بِحِلْمِكَ.

پوشاننده عیبها، آمرزنده گناهان، دانای نهنها، گناه را به بزرگواریت میپوشانی و عقوبت را به بردباریت به تأخیر می اندازی.

بعضی از بندگان حق، اخلاق پرده پوشیشان نسبت به عیوب دیگران چنان قوی بوده که انسان از شنیدن داستانهای پرده پوشی آنان غرق در حیرت و تعجب میشود؛ پس خدای مهربان که وجودش بینهایت و نامحدود است، در پرده پوشی و ستاریت چگونه است؟!

یعقوب پیامبر علیه السلام، در اصراری که به یوسف علیه السلام برای بیان ستمی که برادرانشان به او روا داشتند، جوابی جز این نشنید که گفت:

«عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ» (۱)

[ای پدر]، خدا از آنچه اتفاق افتاد در گذشت و چشم پوشید.

حلم، رحمت، رأفت و فضل پروردگار

اطاعت و بندگی، پوشیدن رحمت و غفران الهی را به دنبال دارد.

منزه است

ص: ۴۸

خدای رثوف و مهربانی که اهل توحید و تسلیم شدگان به درگاه خویش که آرزومند رحمت واسعه اش میباشند را به آتش غضب خویش گرفتار نماید.

مگر نه این است که رسول مکرم اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند:

«لَا يَدْخُلُ النَّارَ مَنْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ».

به آتش درنیاید بنده ای که در دلش به اندازه یک دانه از خردل، ایمان باشد. (۱)

بهشت، مظهر رحمت واسعه خداست، و سزاوار ارزش وجودی انسان است که در سایه رحمت واسعه الهی قرار گیرد.

از این رو مولای متقیان علی علیه السلام، ثمن و بهای حقیقی نفس انسان را بهشت میداند و میفرماید آن را به کمتر از بهشت نفروش.

«إِنَّهُ لَيْسَ لِأَنْفُسِكُمْ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَبِيعُوهَا إِلَّا بِهَا» (۲)

این ارزشی است که خداوند در وجود انسان نهاده است و چه ساده انگارانه است که گمان رود خداوند، اراده کرده است که بندگان را گرفتار شعله های خشم خود نماید!

خدایی که خود را در قرآن، مهربانترین مهربانان و رحمن و رحیم و کریم و غفور و عزیز و ودود و ملک و قدوس و لطیف و صاحب فضل و قبول کننده توبه ستوده است.

عبد نباید از لطف و عنایت و رحمت پروردگار عالمیان نا امید باشد؛

چرا که او با وجودی قدسی و پروردگاری مهربان و کریم روبروست؛ کسی که هر گناهکاری را به توبه دعوت میکند تا او را بیامرزد، و هر ورشکسته ای را میخواند تا ورشکستگی را جبران کند، و هر دردمندی را دعوت میکند تا درمانش نماید.

شخصی به یکی از سالکان راه دوست گفت: من دامن به

ص: ۴۹

۱- ثواب الأعمال: ۲۲۱؛ بحار الأنوار: ۲۳۵/۷۰، باب ۱۳۰.

۲- نهج البلاغه: حکمت ۴۵۶.

گناه آلودم، آیا گمان میکنی که مرا بپذیرند؟ گفت: وای بر تو، خدا اعراض کنندگان و پشت کنندگان به حق و حقیقت را می خواند، چگونه ممکن است از در خانه اش کسی را که به حضرتش ملتجی شده و به او پناه آورده براند؟!

مرحوم «ابن فهد حلی» در کتاب عدّه الداعی روایت کرده:

هنگامی که حق تعالی موسی علیه السلام را به سوی فرعون فرستاد تا او را (از گناهانش) بترساند، به موسی علیه السلام فرمود: به فرعون بگو که: من به عفو و آمرزش و گذشت (از عیوب) و بردباری (نسبت به گناهکاران و اجابت دعای گدایان)، بیشتر از غضب و عقوبت شتاب میکنم. (۱)

آری، معامله او با اهل توحید جز با فضل و احسان نیست و نبوده و نخواهد بود.

کسی که به یگانگیش شهادت دهد و تا اندازه ای به خواسته های حضرتش جامه عمل بپوشاند، مورد لطف بیکران و رحمت بینهایت قرار خواهد گرفت و با لطف و کرمش با آنان معامله میکند.

خدای مهربان، با کمترین دستاویزی، دریای رحمتش را به سوی بنده اش سرازیر میکند، و او را از همه طرف، مورد لطف و محبت قرار میدهد.

مهر و محبت الهی را چگونه میتوان درک کرد و مقام رحمتش را چگونه میتوان بر غضبش مستولی ندانست در حالی که رحمت او همه چیز را فرا گرفته است؟

«يَا مَنْ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ غَضَبَهُ» (دعای عرفه).

رأفت و رحمت حضرت حق تمام عالم را فرا گرفته و ریزترین موجودات عالم تا با عظمتترین آنان مشمول رحمت حقند.

اما اینکه چه رابطه ای بین عذاب و رحمت حق وجود دارد، سؤالی است که

ص: ۵۰

پاسخ آن را خداوند در قرآن کریم بیان فرموده است:

«عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» اعراف (۷): ۱۵۶.

عذابم را به هر کس بخواهم میرسانم و رحمتم همه چیز را فرا گرفته است.

در این آیه، خداوند عذاب را مقید به جمله (أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ) نموده و در رحمت خود چنین قیدی به کار نبرده است، تا معلوم سازد که عذاب از اقتضای عمل گناهکاران ناشی میشود، نه از ناحیه خود او؛

چرا که از ناحیه او جز رحمت ناشی نمیشود. چنان که فرموده:

«مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ» (۱)

اگر شما سپاسگزار [نعمتهای بی‌شمار حق] باشید و ایمان آورید، خدا را با عذاب شما چه کار؟

پروردگار رحیم و مهربان، جود مطلق است و بخشنده‌گی، عین ذات اوست. سایه رحمت و مهربانیش، بر سر بندگان گسترده است.

و نیز فرموده:

«لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ» (۲)

و [نیز یاد کنید] هنگامی را که پروردگارتان اعلام کرد که اگر سپاسگزاری کنید، قطعاً [نعمت] خود را بر شما می‌افزایم، و اگر ناسپاسی کنید، بی‌تردید عذابم سخت است.

مراد از فضل پروردگار، عطیه و احسان و رحمت اوست.

خداوند خود را در قرآن کریم به این صفت متصف نموده می‌فرماید:

«يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ» (۳)

هر که را بخواهد، به رحمت خود اختصاص میدهد، و خدا دارای فضل بزرگ است.

«ذَالِكُمْ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ» (۴)

این فضل خداست که آن را به هر کس بخواهد عطا میکند، و خدا دارای فضل بزرگ است.

و در آیات مختلفی فضل با صفت عظیم یا کبیر آمده،

١- نساء (٤): ١٤٧.

٢- ابراهيم (١٤): ٧.

٣- بقره (٢): ١٠٥ و آل عمران (٣): ٧٤.

٤- حديد (٥٧): ٢١.

که این نشانه نهایت احسان و رحمت الهی و موجب امیدواری به ساحت اقدس ربوبی است. (۱)

خداوند انسانها را دعوت مینماید، که به دامن فضل و رحمت حق پناه برند.

«وَاللَّهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» (۲)

و خدا شما را از سوی خود وعده آمرزش و فزونی رزق میدهد؛ و خدا بسیار عطا کننده و داناست.

«قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا» (۳)

بگو: [این موعظه، دارو، هدایت و رحمت] به فضل و رحمت خداست، پس باید مؤمنان به آن شاد شوند.

فضل خداوند تمام عالمیان را فرا میگیرد،

و در آیات مختلف به این اشاره شده است که خداوند «ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ» خدا نسبت به جهانیان دارای فضل و احسان است. (۴)

و «لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ» خدا نسبت به مردم دارای فضل و احسان است؛ (۵)

و «ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ» و خدا بر مؤمنان دارای فضل است. (۶)

باید توجه نمود که فضل کبیر و نهایت فضل مخصوص مؤمنین است.

«وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا» (۷)

و مؤمنان را مژده ده که برای آنان از سوی خدا فضل بزرگی خواهد بود.

شرط متنعم شدن از چنین فضل خاصی که سفره ویژه خداوند است، ایمان حقیقی و تمسک جستن به ذات باری تعالی است.

«فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمًا»

اما کسانی که به خدا ایمان آوردند و به او تمسک جستند، به زودی آنان را در رحمت و فضلی از سوی خود درآورد، و به

راهی راست به سوی خود راهنمایی میکند. (۸)

با امیدواری به فضل و کرم خداوند و تلاش و کوشش در انجام تکالیف شرعی و عمل به دستورات ائمه معصومین

- ۱- فضل عظیم پروردگار مهربان در آیات بقره (۲): ۱۰۵؛ انفال (۸): ۲۹، حدید (۵۷): ۲۱ و ۲۹؛ نساء (۴): ۱۱۳؛ آل عمران (۳): ۱۷۴. و فضل کبیر او نیز در آیات: فاطر (۳۵): ۳۲؛ شوری (۳۲): ۲۲؛ احزاب (۳۳): ۴۷، مطرح شده است.
- ۲- بقره (۲): ۲۶۸.
- ۳- یونس (۱۰): ۵۸.
- ۴- بقره (۲): ۲۵۱.
- ۵- بقره (۲): ۲۴۳.
- ۶- آل عمران (۳): ۱۵۲.
- ۷- احزاب (۳۳): ۴۷.
- ۸- نساء (۴): ۱۷۵.

عليهم السلام و متخلق شدن به اخلاق ایشان، انسان، مشمول فضل و رحمت و کرامت و رأفت حضرت رب العالمین و اکرم الاکرمین خواهد شد.

اگر بنده ای با فضل پروردگار مواجه گردد و در دریای رحمت او غرق شود، به سعادت خواهد رسید.

رحمت الهی نسیم با برکتی است که بر سرزمین دلها می وزد و شوره زار آن را گلستان میکند و کام بنده را شیرین مینماید، چنانکه امام صادق علیه السلام فرموده اند که بعد از هر فریضه با این دعا بخشش و رحمت و مغفرت را از خداوند طلب نمایید:

«إِلَهِی أَدْفِنِ بَرْدَ عَفْوِكَ وَحَلَاوَةَ رَحْمَتِكَ وَمَغْفِرَتِكَ».

پروردگارا، خنکای بخشش و شیرینی رحمت و مغفرتت را به من بچشان.

(۱)

از آیات و روایات استفاده میشود که مردم مؤمن و تائب، در روز قیامت مشمول رحمتند، و پرونده گناه آنان در برابر کسی گشوده نمیشود، و خدای مهربان، گناهانشان را از یاد شاهدان میبرد، و آبروی آنان را حفظ مینماید.

پس باید با وجود صفات حلم و رأفت و رحمت پروردگار، به عنایت و محبتش چشم دوخت و امیدوار به فضل و کرمش بود.

مهر و محبت خداوند نسبت به بندگانش، و همچنین عظمت وجودی حضرت حق و پاکی بیکران آن دریای رحمت، قابلیت هضم تمامی بدیها و محو همه سیئات را دارد.

عشقورزی حضرت حق نسبت به بندگان، که بر توبه آنان بسیار خشنود میشود، دلیل دیگری بر بخشش سریع بندگان گنهکار است، تا بتوانند در مقام بندگی خداوند قرار گیرند.

رسول مکرم اسلام صلی الله علیه و آله میفرماید:

«اللَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ مِنَ الظُّمَانِ الْوَارِدِ وَالْمُضِلِّ الْوَاكِدِ وَالْعَقِيمِ الْوَالِدِ»

هرآینه شادی

ص: ۵۳

خداوند از توبه بنده خود، بیشتر است تا شادی تشنه ای که به آب میرسد، و گم کرده ای که گم شده خود را می یابد، و نازایی که بچه می آورد. (۱)

امام باقر علیه السلام نیز میفرماید:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبِهِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ أَضَلَّ رَاحِلَتَهُ وَزَادَهُ فِي لَيْلِهِ ظِلْمًا فَوَجِدَهَا فَاللَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبِهِ عَبْدِهِ مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ بِرَاحِلَتِهِ حِينَ وَجَدَهَا»

شادی خداوند از توبه بنده اش بیشتر است تا شادی مردی که در شبی تار، شتر و رهتوشه خود را گم کند، و سپس آن را بیابد.

خداوند از توبه بنده خود شادتر میشود از آن مرد که از پیدا کردن شتر و توشه خود شادمان میشود. (۲)

از شگفتیهای فضل و رحمت و لطف و کرامت خدا به انسان، این است که وجود مقدس او، در برابر عمل اندک، عطای بسیار و فراوان میبخشد. و بنده را مورد فضل و رحمت خاص و بینهایت خود قرار میدهد.

شیخ «صدوق رحمه الله» روایت عجیبی در کتاب با عظمت ثواب الأعمال ثبت کرده است:

عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: إِيَّاكُمْ وَالْكَسَلَ إِنَّ رَبَّكُمْ رَحِيمٌ يَشْكُرُ الْقَلِيلَ،

إِنَّ الرَّجُلَ لِيُصَلِّيَ الرَّكَعَتَيْنِ تَطَوُّعًا يُرِيدُ بِهِمَا وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيُدْخِلُهُ اللَّهُ بِهِمَا الْجَنَّةَ،

وَإِنَّهُ لَيَتَصَدَّقُ بِالذَّرْهِمِ تَطَوُّعًا يُرِيدُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيُدْخِلُهُ اللَّهُ بِهِ الْجَنَّةَ،

وَإِنَّهُ لَيُصُومُ الْيَوْمَ تَطَوُّعًا يُرِيدُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ فَيُدْخِلُهُ اللَّهُ بِهِ الْجَنَّةَ!!

اسماعیل ابن یسار میگوید: از حضرت صادق علیه السلام شنیدم: از کسالت و سستی بپرهیزید؛ زیرا پروردگار شما مهربان است، و برای عمل اندک هر آینه عطای بسیار میدهد؛

مردی به دلخواه

ص: ۵۴

۱- مستدرک الوسائل: ۱۲/ ۱۲۶، باب ۸۶، حدیث ۱۳۶۹۹.

۲- الکافی: ۲/ ۴۳۵، باب التوبه، حدیث ۸؛ وسائل الشیعه: ۱۶/ ۷۳، باب ۸۶، حدیث ۲۱۰۱۴.

خودش - بی آنکه بر او واجب باشد، دو رکعت نماز به جا می‌آورد، که قصدش به آن دو رکعت، رضای خداست، پس خدا به سبب آن دو رکعت، او را وارد بهشت میکند.

و یا درهمی را به دلخواه خود، صدقه میدهد، که قصدش از آن، رضای خداست، پس خدا به سبب آن، او را وارد بهشت میکند.

و یا روزی را به دلخواه خودش، روزه میگیرد، که قصدش از آن، رضای خداست، پس به خاطر آن، او را وارد بهشت میکند!! (۱)

با مراجعه به کتب ادعیه، روایات بسیاری در این باب وجود دارد که در مقابل عملی بسیار اندک همچون استغفار یا صلوات یا تهلیل و یا ذکری مختصر یا عملی بسیار ناچیز، ثوابهای بسیار عظیم و شگفتی در نظر گرفته شده است، که نشانه ای از فضل و کرم بینهایت خداوند کریم است.

کرامت اهل بیت علیهم السلام نمونه ای از فضل الهی

اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام خلفاء و جانشینان خداوند هستند که با تخلُّق به اخلاق الهی، آینه جمال حضرت حقند.

آنان نیز در دنیا فضل و رحمتی از خود به نمایش درآوردند که نمونه ای از کرامت و فضل الهی است.

امیر المؤمنین علیه السلام هنگامی که به منطقه صفین رسید، معاویه از هر طرف راه آب را بسته بود تا لشکریان امام در تنگنا قرار بگیرند و نتوانند آنگونه که باید بجنگند.

امام علیه السلام فرمان داد تا گروهی به سرپرستی امام حسین علیه السلام راه آب را باز کنند، آنان به محل آب حمله کردند و گماشتگان معاویه را فراری دادند. آب در اختیار ارتش اسلام قرار گرفت.

عده ای به امیر المؤمنین علیه السلام پیشنهاد کردند که

ص: ۵۵

آب را به روی معاویه ببندد.

حضرت فرمود: والله این کار را نمی‌کنم. سپس نماینده‌ای نزد معاویه فرستاد که به سقّیان لشکرت بگو: آنچه می‌خواهند آب بردارند، آزادند!!^(۱)

نامه‌ای عجیب از حضرت امام رضا علیه السلام

«بزنطی» که از رویان دانشمند شیعه و مورد وثوق حضرت رضا علیه السلام بود می‌گوید: نامه امام رضا علیه السلام به فرزندش امام جواد علیه السلام که از خراسان به مدینه ارسال شده بود را خواندم، نوشته بود:

پسرم، به من خبر رسیده که هرگاه اراده بیرون رفتن از خانه داری و سوار مرکب میشوی، خادمان تو را از درب کوچک خانه بیرون می‌برند، این از بخل آنان است؛ برای اینکه خیر تو به کسی نرسد،

من از تو می‌خواهم - به حقی که به عنوان پدر و امام بر تو دارم، - رفت و آمدت از درب بزرگ باشد، وقت رفت و آمد هم درهم و دینار با خود بردار، تا هرکس از تو خواست به او عنایت کنی،

اگر عموهایت خواستند کمتر از پنجاه دینار نده و اضافه تر از آن را هم آزادی پردازی، و اگر عمه‌هایت خواستند، کمتر از بیست و پنج درهم مده، اگر خواستی بیشتر پردازی آزادی.

من می‌خواهم خدا تو را مقام و مرتبه عنایت کند، انفاق کن و از سوی صاحب عرش، تنگ دستی و نداری را مترس!^(۲)

جایی که اولیای حق اینگونه سفره رحمت و لطف خود را به روی بندگان بگشایند، خدا چگونه لطف و رحمت خود را خواهد گشود؟

بخشی از دعای کمیل و خطاب محبت آمیز از سوی خداوند به بندگان

امیر المؤمنین علیه السلام در بخشی از دعا به پیشگاه خدا عرضه می‌دارد:

«هَيْهَاتَ أَنْتَ أَكْرَمُ مِنْ أَنْ تُصَيِّحَ

ص: ۵۶

۱- وقعه صفین: ۱۵۷ - ۱۷۰.

۲- عیون أخبار الرضا علیه السلام: ۸ / ۲، حدیث ۲۰؛ الکافی: ۴ / ۴۳، باب الانفاق، حدیث ۵؛ وسائل الشیعه: ۹ / ۴۶۳، باب ۴۳، حدیث ۱۲۵۰۴.

مَنْ رَبَّيْتَهُ، أَوْ تَبَعَدَ مَنْ أَدْنَيْتَهُ، أَوْ تُشَرَّدَ مَنْ أَوْيْتَهُ، أَوْ تُسَلَّمْ إِلَى الْبَلَاءِ مَنْ كَفَيْتَهُ وَرَحِمْتَهُ».

تو بزرگوارتر از آن هستی که دست پرورده ات را تباه کنی، یا آن را که به خود نزدیک نموده ای و از مقام قرب خود بهره مندش ساخته ای دور نمایی، یا آن را که پناه دادی از خود برانی، یا کسی را که خود کفایت کرده ای و به او رحم نموده ای، به امواج بلا و گرفتاری واگذاری.

خداوندا، تو چنان مهربانی و آن قدر کریم و بزرگواری که در خطابی به انسان با داشتن لغزشها و گناهان بسیارش فرموده ای:

«نَادَيْتُمُونِي فَلَعَبَيْتُمُكُمْ، سَأَلْتُمُونِي فَأَعْطَيْتُمُكُمْ، يَا رِزْتُمُونِي فَأَمَهَلْتُكُمْ، تَرَكَتُمُونِي فَرَعَيْتُمُكُمْ، عَصَيْتُمُونِي فَسَتَرْتُكُمْ، فَإِنْ رَجَعْتُمْ إِلَيَّ قَبَلْتُكُمْ، وَإِنْ أَدْبَرْتُمْ عَنِّي انْتَظَرْتُكُمْ».

أَنَا أَجُودُ الْأَجُودِينَ وَأَكْرَمُ الْأَكْرَمِينَ وَأَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ».

مرا خواندید به شما جواب دادم، از من خواستید به شما عطا کردم، با من به مخالفت برخاستید به شما مهلت دادم، مرا ترک کردید شما را رعایت نمودم، مرا معصیت کردید من نسبت به شما پرده پوشی نمودم،

اگر به سویم باز گردید، شما را میپذیرم، و اگر به من پشت کردید، به انتظار بازگشت شما میمانم.

من بخشنده ترین بخشنندگان، و کریمترین کریمان، و مهربانترین مهربانانم. (۱)

محرومیت ها نتیجه اعمال خود انسان

خدای متعال، هرگز حقی را ضایع نمیکنند و پناه آورده ای را نمیراند و کسی که به او توکل نموده است را به بلایی دچار نمیکند.

تمام ضایع شدن ها، دور شدن ها و هجوم بلاها، نتیجه عمل انسان است؛ چرا که خدای متعال هرگز با بنده ای خصومت و دشمنی ندارد.

در قرآن کریم به این مطلب تصریح شده است:

ص: ۵۷

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَا يَكُنُّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ» (۱)

یقیناً خدا هیچ ستمی به مردم روا نمی‌دارد، ولی مردم [با رویگردانی از حق] بر خود ستم می‌ورزند.

و در آیه ای دیگر میفرماید:

«وَأَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ» (۲)

و شکیبایی کن که یقیناً خدا پاداش نیکوکاران را تباہ نمی‌کند.

امیر المؤمنین علیه السلام در روایتی زیبا میفرماید:

«مَا زَالَتْ نِعْمَةٌ وَلَا نَضَارَةٌ عَيْشٍ إِلَّا بِذُنُوبٍ اجْتَرَحُوا إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ وَلَوْ أَنَّهُمْ اسْتَقْبَلُوا ذَلِكَ بِالْإِنَابَةِ وَاللَّابِئِهِ لَمْ تَزُلْ»

هیچ نعمتی و نشاط زندگانی زایل نشده مگر به واسطه گناهانی که مرتکب شده‌اند.

و به راستی که خداوند به بندگان ستم نمی‌کند،

و اگر آنان پیش از آن، دعا می‌کردند و با توبه به خدای خود باز می‌گشتند، نعمت و زندگی از دست آنها نمی‌رفت. (۳)

حضرت زینب کبری علیهما السلام در مجلس یزید فرمود:

«وَمَا اللَّهُ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ وَإِلَى اللَّهِ الْمُشْتَكَى وَالْمَعْوَلُ وَإِلَيْهِ الْمَلْجَأُ وَالْمُؤَمَّلُ».

خداوند ظلم کننده به بندگان نیست، و محل شکایت و تکیه گاه و پناهگاه و محل امید به سوی اوست. (۴)

شکایت به دوست و نوازشها و الطاف حق

همه فقیر و نیازمند تو اند.

تویی که کلید حل همه مشکلات در اختیار توست.

تویی که قدرت بینهایتی و با یک اشاره ات، همه دردها به درمان میرسد.

تویی که مشکلات مشکل داران را حل میکنی و سختی و رنج گرفتاران را برطرف مینمایی.

تویی که حضرت فاطمه زهرا علیها السلام به پیشگاهت مینالید و چون چشمه فصل بهاران به درگاهت اشک میریخت و میگفت:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالعِفَافَ وَالعِغْنَى وَالعَمَلَ بِمَا تُحِبُّ وَتَرْضَى

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ قُوَّتِكَ لِضَعْفِنَا وَمِنْ غِنَاكَ

ص: ٥٨

١- يونس (١٠): ٤٤.

٢- هود (١١): ١١٥.

٣- الخصال: ١٢ / ٦٢٤؛ مستدرک الوسائل: ٧ / ١٧٨.

٤- بحار الأنوار: ٤٥ / ١٦٠، باب ٣٩.

لِفَقْرِنَا وَفَاقَتِنَا وَمِنْ حِلْمِكَ وَعِلْمِكَ لِيَجْهَلِنَا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَعِنَّا عَلَى شُكْرِكَ وَذِكْرِكَ وَطَاعَتِكَ وَعِبَادَتِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» (۱)

خدایا، (از تو خواسته هایی دارم که فقط تو میتوانی عنایت کنی). از تو هدایت و تقوا و عفاف و بینازی و عمل به آنچه که دوست داری و به آن خشنود میشوی میخواهم.

خدایا، از تو برای ناتوانیمان قدرت، و برای تهیدستیمان ثروت، و برای نادانیمان از حلم و علم تو درخواست داریم.

خدایا، بر محمد و آل محمد درود فرست، و ما را بر سپاسگزاری و یاد و طاعت و عبادت یاری ده، به مهربانی ات ای مهربانترین مهربانان.

حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام میفرماید:

«إِذَا ضَاقَ الْمُسْلِمُ فَلَا يَشْكُونَ رَبَّهُ وَلَا كِنُ يَشْكُو إِلَيْهِ فَإِنَّ بِيَدِهِ مَقَالِيدَ الْأُمُورِ وَتَدْبِيرَهَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ وَمَا فِيهِنَّ».

چون مسلمان به تنگنای افتد نباید از خدا شکوه کند، بلکه به خدا (از گرفتاری) شکایت کند، که کلید همه کارها و تدبیر امور در آسمانها و زمین و آنچه در آنهاست به دست اوست. (۲)

بخش اول خطبه یکصد و نهم نهج البلاغه امیر المؤمنین علی علیه السلام، به بیان قدرت الهی و عظمت بیمانند او پرداخته است؛ ایشان میفرماید:

«كُلُّ شَيْءٍ خَاشِعٌ لَهُ وَكُلُّ شَيْءٍ قَائِمٌ بِهِ غَنَى كُلِّ فَقِيرٍ وَعِزُّ كُلِّ ذَلِيلٍ وَقُوَّةُ كُلِّ ضَعِيفٍ وَمَنْزَعُ كُلِّ مَلْهُوفٍ...»

همه چیز فروتن برای او و هر چیزی قائم به اوست؛ بینازی هر نیازمند، و عزت هر ذلیل، و قدرت هر ناتوان، و پناهگاه هر ستم رسیده است.

پروردگارا، تویی که حضرت ابراهیم علیه السلام آن قهرمان توحید، با فرزندش اسماعیل علیه السلام پس

ص: ۵۹

۱- بحار الأنوار: ۳۳۹ / ۸۷، باب ۹، حدیث ۵۳ «یوم الخمیس».

۲- الخصال: ۲ / ۶۲۴؛ تحف العقول: ۱۱۴.

از ساختن بنای کعبه دست نیاز به سویت برداشتند و با کمال خضوع و خشوع حقایقی را از تو درخواست کردند که هیچکس جز تو قدرت عطا کردنش را به آنان نداشت:

«وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ*»

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِن دُرِّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ*»

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ*» (۱)

پروردگارا، کار ساختن کعبه را از ما بپذیر، زیرا تو شنوای (دعای ما) و آگاه (به اخلاص ما) هستی.

پروردگارا، ما دو بنده تسلیمیم، و از ذریه ما امتی را تسلیم خود قرار ده، و مناسک ما را به ما بنمایان، و توبه ما را بپذیر، زیرا تو بسیار توبه پذیر و مهربانی.

پروردگارا، در میان مردم این منطقه پیامبری را از خودشان برانگیز، که آیاتت را بر آنان بخواند، و کتاب و حکمت به آنان بیاموزد، و از آلودگی فکری و روحی پاکشان کند، زیرا تو توانای شکست ناپذیر و حکیمی.

تویی که نوح علیه السلام پس از نهصد و پنجاه سال- که انواع آزارها را از قومش به خاطر تو تحمل کرد- شکایت به حضرتت آورد، و تو با قدرت و سطوت، از آسمان آب نازل کردی، و از زمین آب جوشاندی، و همه دشمنان را- با غرق کردنشان- هلاک کردی، و نوح علیه السلام و مؤمنان همراهش را نجات بخشیدی.

تویی که در جنگ بدر- که عدد و ساز و برگ مؤمنان یکسوم دشمنان بود، و ظاهر کار نشان میداد که پیروزی قطعی با دشمن،

ص: ۶۰

و شکست حتمی با ارتش اسلام است،- مؤمنان را به دعای پیامبر صلی الله علیه و آله بر دشمنان پیروز کردی.

اکنون از بلاها و مصائب و گرفتاریها و رنجها به تو شکایت میکنم.

تویی که با یک نظر، همه بلاها و مصائب را از من برطرف میکنی، و زمینه آسانی و آسایش و راحت و استراحت را برایم فراهم میآوری.

تویی که هر پیامبری، هر امامی، هر مؤمنی، هر تائبی و هر بلا کشیده ای، از آنچه به آن گرفتار بود و شکایت و ناله و زاری و گریه به درگاہت آورد، او را پناه دادی، و نوازش نمودی، و از گرفتاری نجاتش دادی، و زمینه راحت و استراحت را برایش فراهم ساختی.

کدام دردمند به دربارت آمد، که دردش را دوا نکردی؟

کدام نیازمند به پیشگاهت آمد، که نیازش را برطرف نساختی؟

کدام حاجت مند به نزدت آمد، که حاجتش را برآورده نمودی؟

کدام تهیدست به حضرتت مراجعه کرد، که از فضل و احسانت به او نبخشیدی؟

کدام دعاکننده به محضرت آمد، که دعایش را مستجاب نکردی؟

کدام گرفتار و مشکلدار به تو رجوع کرد، که گرفتاری و مشکلش را برطرف نساختی؟

کدام تائب به سوی تو بازگشت، که توبه اش را نپذیرفتی؟

حضرت علی علیه السلام فرمود:

بُكَاءُ الْعُيُونِ وَخَشْيَةُ الْقُلُوبِ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ، فَإِذَا وَجَدْتُمُوهَا فَاعْتَبِرُوا الدُّعَاءَ.

گریه دیده ها و ترس دلها، از رحمت خداست، چون آن را یافتید دعا را غنیمت بشمارید، (زیرا دعای همراه با گریه و ترس مستجاب است). (۱)

حضرت امام صادق علیه السلام فرمود:

مَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَلَهُ كَيْلٌ أَوْ وَزْنٌ إِلَّا الدُّمُوعَ، فَإِنَّ

١- مكارم الأخلاق: ٣١٧، في البكاء؛ ميزان الحكمة: ٥٣٦ / ٢، باب البكاء، حديث ١٨٣٥.

الْقَطْرَةَ مِنْهَا تُطْفِئُ بَحَارًا مِنْ نَارٍ، وَإِذَا اغْرُورِقَتِ الْعَيْنُ بِمَائِهَا لَمْ يَزْهَقْ وَجْهَهُ قَتْرٌ وَلَا ذِلَّةٌ، فَإِذَا فَاضَتْ حَرَمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ، وَلَوْ أَنَّ بَاكِيًا بَكَى فِي أُمَّهِ لَرُحِمُوا.

چیزی نیست مگر آنکه برای آن کیل و وزنی است، مگر اشکها، که قطره ای از آن، دریایی از آتش را خاموش میکند؛

هنگامی که دیده اشکش را جاری کند، چهره صاحبش را سختی و ذلت نرسد، و چون بجوشد، خدا آنچه را بر آتش حرام میکند، و اگر گریه کننده ای در امتی بگرید، هر آینه به تمام آن امت رحم خواهد شد. (۱)

درد فراق را باید از فراق کشیده پرسید،

درد فراق را آدم علیه السلام چشید که به خاطر نزدیک شدن به درخت ممنوعه، از جایگاه والایی چون ملکوت و از همنشینی با فرشتگان و از ادامه زندگی در بهشت و از مقام قرب حق محروم شد!

درد فراق را ایوب علیه السلام چشید که اهل و مال و ثروت و مکنت و عافیت بدنش، به خاطر آزمایش الهی از دستش رفت.

درد فراق را یونس علیه السلام چشید که از فضای وسیع جهان محروم و به زندان شکم ماهی گرفتار شد.

درد فراق را یعقوب علیه السلام چشید که از دوری محبوبش، آنقدر گریه کرد که دو چشمش سپید شد.

درد فراق را یوسف علیه السلام چشید که از پدر مهربانی چون یعقوب دور افتاد و به قعر چاه و زندان گرفتار شد.

ولی خدای مهربان درد فراق آدم علیه السلام را با توبه آدم علیه السلام درمان کرد،

درد فراق ایوب علیه السلام را به رسیدن به وصال آنچه از دستش رفته بود

ص: ۶۲

۱- الکافی: ۴۸۱ / ۲، باب البكاء، حدیث ۱؛ بحار الأنوار: ۳۳۱ / ۹۰، باب ۱۹، حدیث ۱۴؛ میزان الحکمه: ۵۳۸ / ۲، باب البكاء، حدیث ۱۸۴۱.

درد فراق یونس علیه السلام را به نجات از شکم ماهی علاج نمود،

و درد فراق یعقوب و یوسف علیهما السلام را به رساندنشان به یکدیگر درمان کرد.

نفی همه نا امیدها از درگاه الهی و چاره نا امیدان

خداوند، نا امیدی را حتی از سوی اسرافکاران و گناهکاران نیز نمی پسندد:

«قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ» (۱)

بگو ای بندگان من که [با ارتکاب گناه] بر خود زیاده روی کردید، از رحمت خدا نومید نشوید، یقیناً خدا همه گناهان را میآمرزد؛ زیرا او بسیار آمرزنده و مهربان است.

خداوند، نا امیدی مؤمن را نمی پسندد؛ چرا که این وصف، با ایمان حقیقی سازگار نیست.

حضرت ابراهیم علیه السلام آن موحد تاریخساز میفرماید:

«وَمَنْ يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ» (۲)

چه کسی جز گمراهان، از رحمت پروردگارش نا امید میشود؟!

همانگونه که حضرت یعقوب علیه السلام نیز خطاب به فرزندان خویش میفرمود:

«وَلَا تَيَاسُوا مِن رَّوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِن رَّوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ» (۳)

و از رحمت خدا مأیوس نباشید؛ زیرا کسی جز مردم کافر، از رحمت خدا مأیوس نمیشوند.

انسان، هرگاه به بلاها و مصیبت‌هایی که سبب آن نیز خود اوست برمی خورد، مأیوس و نا امید میگردد، و حمایت‌های الهی را که لازمه ایمان حقیقی است باور ندارد:

«وَإِن تَصِبُّهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ» (۴)

و چون به سبب گناهی که مرتکب شده اند، آسیب و گزند به آنان رسد، ناگهان نا امید میشوند.

چنانکه به سبب دوری از خداوند و گرفتاری به معاصی، نا امیدی پیش آید، باید دانست که توبه و استغفار چاره کار است.

١- زمر (٣٩): ٥٣.

٢- حجر (١٥): ٥٦.

٣- يوسف (١٢): ٨٧.

٤- روم (٣٠): ٣٦.

میر المؤمنین علی علیه السلام میفرماید:

«عَجِبْتُ لِمَنْ يَقْنَطُ وَمَعَهُ الْإِسْتِغْفَارُ».

در شگفتم از کسی که استغفار همراه اوست و (با این حال) نا امید میشود» (۱).

چنان که میفرماید: «لَا تَيَأَسُ لِذَنْبِكَ وَبَابُ التَّوْبَةِ مَفْتُوحٌ»

به سبب گناهی که مرتکب شده ای نا امید مشو، و حال آنکه در توبه باز است» (۲).

رابطه میان خداوند و مخلوقاتش، رابطه ای عاشقانه است، و هرچند این ارتباط و قداستش از سوی بندگان مورد غفلت باشد، ولی حضرت حق به آنان توجه خاصی دارد و چیزی جز خیر برای بندگانش نمی خواهد.

خوش گمانی و امید به خداوند

چه جای نا امیدی است از خدایی که برای نجات بنده اش دنبال بهانه ای است هرچند کوچک.

«عَنْ أَبِي عَبِيدٍ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ الْعَبِيدَ الْمُؤْمِنَ الْفَقِيرَ لَيَقُولُ يَا رَبِّ ارْزُقْنِي حَتَّى أَفْعَلَ كَذَا وَكَذَا مِنَ الْبِرِّ وَوُجُوهِ الْخَيْرِ فَإِذَا عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ مِنْهُ بِصِدْقِ تَبَّهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا يَكْتُبُ لَهُ لَوْ عَمِلَهُ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ كَرِيمٌ» (۳).

از امام صادق علیه السلام روایت شده:

بنده مؤمن تهیدست میگوید: پروردگارا، به من رزق و روزی عطا کن تا از خوبی و نیکی و برنامه های خیر چنین و چنان کنم.

چون خدا نیت او را در این زمینه، نیت صادقانه بداند، پاداشش را به مانند اینکه همه موارد نیتش را عمل کرده برای او در پرونده اش ثبت میکند؛ زیرا خدا گشایش دهنده و کریم است.

انسانی که تا حدی از ایمان و عمل صالح و اخلاق حسنه برخوردار است، و قصد دارد تا پایان عمر، حرکت و تلاشش را در راه حق ادامه دهد، باید به الطاف و عنایات و رحمت و مغفرت حق،

ص: ۶۴

۱- نهج البلاغه: حکمت ۸۷.

۲- تحف العقول: ۲۱۴؛ بحار الأنوار: ۵۳/۷۵، باب ۱۶، حدیث ۸۷.

۳- الکافی: ۸۵/۲، باب التیبه، حدیث ۳؛ وسائل الشیعه: ۴۹/۱، باب ۶، حدیث ۹۳؛ محجّه البیضاء: ۱۰۶/۸، کتاب التیبه و الصدق و الاخلاص.

گمان نیک و حسن ظن داشته باشد؛

به این معنا که در حال ترس از مواقف قیامت، به خود نوید واقعی و امید حقیقی دهد که:

مولایش هنگام مرگ و در جهان برزخ و به ویژه در عرصه قیامت، کریمانه با او معامله خواهد کرد، و از گناهش خواهد گذشت، و تلاش و کوشش دینیش را میپذیرد، و درهای بهشت را به رویش میگشاید، و او را با اولیایش محشور میکند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره حسن ظن فرمود:

لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَحْسُنَ ظَنَّهُ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ فَإِنَّ حُسْنَ الظَّنِّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ تَمَنُّ الْجَنَّةِ.

هیچیک از شما از دنیا نرود مگر اینکه به خدا حسن ظن ورزد، زیرا حسن ظن به خدای عز و جل، بهای بهشت است. (۱)

رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره حسن ظن فرمود:

وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، لَا يَحْسُنُ ظَنُّ عَبْدٍ مُمِّينٍ بِاللَّهِ إِلَّا كَانَ اللَّهُ عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ؛

لَإِنَّ اللَّهَ كَرِيمٌ بِيَدِهِ الْخَيْرَاتُ، يَسْتَحْيِي أَنْ يَكُونَ عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ قَدْ أَحْسَنَ بِهِ الظَّنُّ ثُمَّ يُخْلِيفُ ظَنَّهُ وَرَجَاهُ،

فَأَحْسِنُوا بِاللَّهِ الظَّنَّ وَارْعَبُوا إِلَيْهِ.

سوگند به آنکه معبودی جز او نیست، گمان عبد مؤمن به خدا نیکو نمیشود مگر اینکه خدا نزد گمان بنده مؤمن خود است، زیرا خدا کریم است و همه خوبیها به دست اوست، حیا میکند از اینکه بنده مؤمنش گمان نیک به او برد، آنگاه گمان نیک و امیدش را تخلف کند،

پس به خدا گمان نیک برید و به سوی او مشتاق شوید. (۲)

«عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ آخِرَ عِبْدٍ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ فَيَلْتَفِتُ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَعْجَلُوهُ فَإِذَا

ص: ۶۵

۱- الأمالی «طوسی»: ۳۷۹، حدیث ۸۱۴؛ میزان الحکمه: ۷/ ۳۴۰۰، باب الظن، حدیث ۱۱۵۸۲.

۲- الکافی: ۷۱/ ۲، باب حسن الظن، حدیث ۲؛ میزان الحکمه: ۷/ ۳۴۰۰، باب الظن، حدیث ۱۱۵۸۱.

أَتَى بِهِ قَالَ لَهُ: عَبْدِي لِمَ التَّفَتَّ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ مَا كَانَ ظَنِّي بِكَ هَذَا فَيَقُولُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ عَبْدِي وَمَا كَانَ ظَنُّكَ بِي فَيَقُولُ: يَا رَبِّ
كَانَ ظَنِّي بِكَ أَنْ تَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي وَتُدْخِلَنِي جَنَّتَكَ

فَيَقُولُ اللَّهُ: مَلَأْنِيكَتِي وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَبَلَائِي وَارْتِفَاعِ مَكَانِي مَا ظَنَّ بِي هَذَا سَاعَةً مِنْ حَيَاتِهِ خَيْرًا قَطُّ وَلَوْ ظَنَّ بِي سَاعَةً مِنْ حَيَاتِهِ
خَيْرًا مَا رَوَعْتَهُ بِالنَّارِ

أَجِيزُوا لَهُ كَذِبُهُ وَأَدْخِلُوهُ الْجَنَّةَ.

ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

مَا ظَنَّ عَبْدِي بِاللَّهِ خَيْرًا إِلَّا كَانَ عِنْدَ ظَنِّهِ بِهِ وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَذَالِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصِيبْكُمْ مِنْ
الْخَاسِرِينَ» (١).

(٢)

امام صادق علیه السلام میفرماید:

در روز قیامت، آخرین بنده ای که به او دستور ورود به آتش داده میشود و به سوی دوزخ روانه میگردد، روی خود را
برمیگرداند. پس خداوند به فرشتگان خود فرمان میدهد که او را باز گردانید. و سپس از او میپرسد: بنده من، چرا رویت
برگرداندی؟

بنده پاسخ میدهد: پروردگارا، چنین گمانی نسبت به تو نداشتم.

خداوند از او میپرسد: بنده من، درباره من چه گمان میکردی؟،

میگوید: گمان میکردم که از گناهم درگذری و مرا در بهشت خود جای دهی.

پس خداوند فرماید: ای فرشتگان من، به عزتم و جلالم و نعمتهایم و بلاهایم و الایی مقامم سوگند، که این بنده هیچگاه در
طول زندگی خود نسبت به من گمان خیری نداشت،

و اگر حتی ساعتی در تمام عمرش نسبت به من گمان خیر داشت، او را [به همین مقدار اندک نیز] به آتش دوزخ هراسناک
نمی کردم، اینک از سخن دروغ او درگذرید و او را وارد بهشت کنید.

سپس امام صادق علیه السلام فرمود:

هیچ بنده ای نیست که به خدا گمان خیر داشته باشد و به لطف الهی امیدوار باشد، مگر آنکه، خداوند همان گونه که گمان
کرده رفتار مینماید،

و این کلام خدای بزرگ است که میفرماید: «و این، همان گمانی است که شما درباره پروردگار خویش داشتید، که مایه بدبختی و نابودی شما شد، و در زمره زیانکاران درآمدید.»

درخواست بهره فراوان از تمام نعمتها و خیرات در ادعیه

امیر المؤمنین امام علی علیه السلام در دعای کامل میفرماید:

«وَأَنْ تُوفَّرَ حَظِّي مِنْ كُلِّ خَيْرٍ أَنْزَلْتَهُ، أَوْ إِحْسَانٍ فَضَّلْتَهُ، أَوْ بِرٍ نَشَرْتَهُ، أَوْ رِزْقٍ بَسَطْتَهُ، أَوْ ذَنْبٍ تَغْفِرُهُ، أَوْ خَطَاٍ تَسْتُرُهُ.»

از تو میخواهم که نصیب مرا از هر خیری که نازل کردی، یا احسانی که تفضل فرمودی، یا نیکی و بّری که منتشر ساختی، یا رزقی که میگسترانی، یا گناهی که میآمرزی، یا خطایی که میپوشانی، کامل قرار دهی.

این مطلب در دعاهای دیگر اهل بیت علیهم السلام نیز دیده میشود.

مرحوم «کفعمی رحمه الله» در البلد الأمين و «سید ابن طاووس رحمه الله» در کتاب شریف اقبال الأعمال برای روز نوزدهم ماه مبارک رمضان از قول امام زین العابدین علیه السلام چنین دعایی نقل میکنند:

«اللَّهُمَّ وَفِّرْ فِيهِ حَظِّي مِنْ بَرَكَاتِهِ، وَسَهِّلْ سَبِيلِي إِلَى حِيَازِهِ خَيْرَاتِهِ»

پروردگارا، بهره مرا از برکات این روز فراوان، و راه مرا برای به دست آوردن خیرات این روز آسان گردان. (۳)

آنگونه که از یکی از دعاهای ماه مبارک رمضان استفاده میشود، بهره مندی کامل بنده، در گرو چند مطلب است:

اول: مرتبط بودن با حضرت حق از طریق دعا؛

دوم: قابلیت یافتن برای دریافت خیر و رحمت الهی؛

سوم: توفیق بندگی و انجام صحیح فرمانهای حضرت حق؛

و چهارم: رهایی از بند گناهان، که مانع اصلی انسان از رسیدن به برکات الهی اند.

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَاجْعَلْ دُعَائِي فِيهِ إِلَيْكَ وَاصِلًا، وَرَحْمَتِكَ وَخَيْرِكَ إِلَيَّ فِيهِ نَازِلًا، وَعَمَلِي فِيهِ مَقْبُولًا، وَسَعْيِي فِيهِ مَشْكُورًا، وَذَنْبِي فِيهِ مَغْفُورًا، حَتَّى يَكُونَ نَصِيبِي فِيهِ الْأَكْثَرُ، وَحَظِّي فِيهِ الْأَوْفَرَ.» (۴)

امیر المؤمنین امام علی علیه السلام می فرمایند:

«لَيْسَ الْخَيْرُ أَنْ يَكْثُرَ مَالُكَ وَوَلَدُكَ وَلَا كِنٌّ

١- فضّلت: (٤١): ٢٣.

٢- ثواب الأعمال: ١٧٣؛ وسائل الشيعة: ١٥ / ٢٣١، باب ١٦، حديث ٢٠٣٥٤.

٣- اقبال الأعمال: ١٩٠؛ البلد الأمين: ٢٢١.

٤- التهذيب: ٣ / ١١٣؛ بحار الأنوار: ٩٤ / ٣٥٩، باب ٣، ذيل حديث ١.

الْخَيْرَ أَنْ يَكْثُرَ عِلْمُكَ وَأَنْ يَعْظَمَ حِلْمُكَ وَأَنْ تُبَاهِيَ النَّاسَ بِعِبَادَةِ رَبِّكَ فَإِنْ أَحْسَنْتَ حَمِدَتَ اللَّهُ وَإِنْ أَسَأْتَ اسْتَغْفَرَتَ اللَّهُ.

وَلَا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا إِلَّا لِرَجُلَيْنِ رَجُلٍ أَذْنَبَ ذُنُوبًا فَهُوَ يَتَدَارَكُهَا بِالتَّوْبَةِ وَرَجُلٍ يُسَارِعُ فِي الْخَيْرَاتِ.»

خیر، افزون شدن مال و فرزند نیست، بلکه خیر آن است که دانشت زیاد، و بردباریت بزرگ گردد، و به بندگی پروردگارت به مردم مباحات نمایی، پس اگر خوبی کردی خدا را شکر کنی، و اگر بدی نمودی به طلب مغفرت برخیزی.

خیری در دنیا نیست مگر برای دو نفر؛ مردی که مرتکب گناہانی شده و با توبه جبران نماید، و مردی که به جانب کارهای خیر میشتابد. (۱)

نیکیها و احسان حضرت حق را نمیتوان چیزی جز تفضل و مرحمت از جانب او دانست که:

«إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَآكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ» بقره (۲): ۲۴۳.

همانا خدا نسبت به مردم دارای فضل و احسان است، ولی بیشتر مردم سپاس نمی گزارند.

امام صادق علیه السلام فرمودند:

«سَأَلُوا اللَّهَ الْغَنَى فِي الدُّنْيَا وَالْعَافِيَةَ وَفِي الْآخِرَةِ الْمَغْفِرَةَ وَالْجَنَّةَ.»

از خداوند، بینازی و سلامت در دنیا، و بخشودگی و بهشت در آخرت را بطلبید. (۲)

ربوبیت پروردگار، عاطفی ترین صفت او: يَا رَبِّ

عاطفی ترین صفت پروردگار متعال - که ریشه در رحمانیت و رحیمیت او دارد - «مربی» بودن خداوند متعال نسبت به بندگانش میباشد.

تردیدی نیست که هر مربی از لحاظ عاطفی، تربیت شده خویش را دوست دارد و به او عشق میورزد.

گروهی از عارفان و اولیا و عاشقان و صادقان بر این عقیده اند که کلمه مبارکه «رَبِّ» که به معنای مالک و صاحب اختیاری است که عاشقانه و حکیمانه مملوکش را تربیت میکند، اسم اعظم

ص: ۶۷

۱- نهج البلاغه: حکمت ۹۴.

۲- وسائل الشیعه: ۳۳/۱۷، باب ۷، حدیث ۲۱۹۰۹.

است،

و انسان با توسل به آن، مورد رحمت حق قرار میگیرد، و گره ها از کارش گشوده میشود، و بلکه گناهانش مورد آمرزش و معاصی و خطاهایش با آب آمرزش شسته و پاک میگردد.

شاید راز توسل همه انبیا و امامان، در هنگام دعا و مناجات و راز و نیاز و گرفتاری و مصیبت به این نام مبارک، این باشد که کلمه «رَبِّ» را اسم اعظم حق میدانستند.

آدم و حوا علیهما السلام به هنگام توبه عرضه داشتند:

«رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (۱)

پروردگارا، ما به خود ستم ورزیدیم، و اگر ما را نیامرزی و به ما رحم نکنی، هرآینه از زیان کاران خواهیم شد.

حضرت نوح علیه السلام پس از نهصد و پنجاه سال ستم دیدن از کفار و عاجز شدن از هدایت آنان و مضطر شدن، عرضه داشت:

«رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا» (۲)

پروردگارا، احدی از کافران را بر روی زمین وا مگذار.

حضرت ابراهیم علیه السلام در دعا و مناجاتش گفت:

«رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقِّنِي بِالصَّالِحِينَ» (۳)

پروردگارم، به من حکومت عطا کن و مرا به شایستگان ملحق فرما.

حضرت موسی علیه السلام به هنگام احتیاج و نیاز عرضه داشت:

«رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ» (۴)

پروردگارم، من به خیری که تو بر من نازل کنی، نیازمندم.

حضرت سلیمان علیه السلام در درخواست آمرزش، و یافتن حکومتی بی نظیر، عرضه داشت:

«رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَأَتَّبِعَنِي لِأُحَدِّثَ مِنْ بَعْدِي» (۵)

پروردگارم، مرا بیامرز و به من حکومتی که پس از من سزاوار کسی نباشد، عطا کن.

حضرت زکریا علیه السلام هنگام درخواست فرزند عرضه داشت:

«رَبِّ

ص: ۶۸

۱- اعراف (۷): ۲۳.

۲- نوح (۷۱): ۲۶.

۳- شعراء (۲۶): ۸۳.

۴- قصص (۲۸): ۲۴.

۵- ص (۳۸): ۳۵.

لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ» (۱)

پروردگارم، مرا تنها و مگذار و تو بهترین وارثانی.

حضرت یوسف علیه السلام در مقام شکرگزاری و درخواست حاجت، عرضه داشت:

«رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحْيَادِ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ»

پروردگارم، تو بخشی از حکومت را به من عطا کردی، و برخی از تعبیر خوابها را به من آموختی. ای آفریننده آسمانها و زمین، تو سرپرست من در دنیا و آخرتی، مرا در حال تسلیم به خودت بمیران، و به گروه شایستگانم ملحق فرما. (۲)

خداوند دعای حضرت ایوب علیه السلام در شدت بلا و مصیبت را چنین یاد میکند:

«وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ».

و ایوب را [یاد کن] هنگامی که پروردگارش را ندا داد که پریشانی و بلا به من رسیده و تو مهربانترین مهربانانی.

خداوند نیز پاسخ پیامبرش ایوب را چنین داد:

«فَأَسْتَجِبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَى لِلْعَابِدِينَ»

پس ندایش را اجابت کردیم و آنچه از آسیب و سختی به او بود برطرف نمودیم، و خانواده اش را [که در حادثه ها از دستش رفته بودند] و ماندشان را همراه با آنان به او عطا کردیم، که رحمتی از سوی ما و مایه پند و تذکری برای عبادت کنندگان بود. (۳)

و پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله عرضه داشت:

«وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ» (۴)

و بگو: پروردگارم، مرا ببامرز و به من رحم کن، که تو بهترین رحم کنندگانی.

صالحان و مؤمنان هنگام اندیشه در آفرینش آسمانها و زمین عرضه داشتند:

«رَبَّنَا مَا

١- انبياء (٢١): ٨٩.

٢- يوسف (١٢): ١٠١.

٣- انبياء (٢١): ٨٣ و ٨٤.

٤- مؤمنون (٢٣): ١١٨.

ای پروردگار ما، تو این آسمان و زمین را بیهوده و باطل نیافریده ای.

و ابلیس هم که در نهایت تکبر و عصیان بود، با توسل به این نام تا روز قیامت درخواست مهلت کرد:

«قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ» (۲)

گفت: مرا تا زمانی که همگان برانگیخته میشوند مهلت ده.

«عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ قَالَ يَا اللَّهُ يَا رَبِّ سَبْعَ مَرَّاتٍ ثُمَّ سَأَلَ مَا شَاءَ أُسْتَجِيبَ لَهُ» (۳)

از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده:

هر کس هفت بار بگوید: «یا الله یا رب» خدا دعایش را اجابت میکند.

«عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا قَالَ الْعَبْدُ: يَا رَبِّ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: لَبَّيْكَ، وَإِذَا قَالَهَا ثَانِيًا وَثَالِثًا، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: لَبَّيْكَ عَبْدِي سَلِّ تَعْطُ».

هنگامی که بنده مؤمن یک بار بگوید: «یا رب» حضرت حق میفرماید: «لبیک» و چون بار دوم و سوم خدا را با این نام بخواند، ندا رسد: بخواه تا عطا کنم. (۴)

هنگامی که عبد محتاج، دست به پیشگاهش بردارد و به امید اینکه مورد عنایت قرار گیرد، با دل پردرد و زبان پاک - چه میان جمع و چه در تنهایی - فریاد بزند:

«یا الله»، «یا رحمان»، «یا کریم»، «یا رب»، «یا ارحم الراحمین»، محال است شنونده کریمی چون حضرت حق، پاسخ او را ندهد.

مناجات با خدا و ترجمه جملاتی از بخش پایانی دعای کمیل

پروردگارا، تو خود را در قرآن مجید، غفار و عَفُوّ و شکور و کریم و ارحم الراحمین و دارای فضل معرفی کرده ای.

من یقین دارم که سائلی از این درگاه دست خالی برنمیگردد، و امید کسی را در این پیشگاه نا امید نمی کنند، و احدی

ص: ۷۰

۱- آل عمران (۳): ۱۹۱.

۲- حجر (۱۵): ۳۶؛ ص (۳۸): ۷۹.

۳- مستدرک الوسائل: ۵/ ۲۱۹، باب ۳۱، حدیث ۵۷۳۵.

۴- مستدرک الوسائل: ۲۲۰ / ۵، باب ۳۱، حدیث ۵۷۳۸. روایات متعددی در این باب در کتاب های: الکافی: ۵۲۰ / ۲، باب من قال یا رب؛ وسائل الشیعه: ۲۸۵ / ۷، باب ۳۲؛ مستدرک الوسائل: ۲۱۹ / ۵، باب ۳۱؛ بحار الأنوار: ۲۳۳ / ۹۰، باب ۱۲ و... موجود است.

را از این آستانه نمیرانند.

پروردگارا، تو «حر ابن یزید» را با آن گناه سنگین و کم نظیرش، و «آسیه» همسر فرعون را پس از ایمان آوردنش، و «فضیل عیاض» را بعد از توبه اش، و هزاران هزار گناهکار دیگر را- که همه به تو و به کرم و لطف چشم امید داشتند- پذیرفتی و بخشیدی و پاداش دادی؛

چگونه من به خود ناامیدی راه دهم در حالی که ناامیدی از رحمت را در قرآن مجید مساوی با کفر دانسته‌ای!

«وَلَا تَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ». (۱)

و از رحمت خدا مأیوس نباشید؛ زیرا جز مردم کافر از رحمت خدا مأیوس نمیشوند.

اکنون ای اکرم الا-کرمین، ما به امید اینکه با کرم بینهایت، از ما گذشت میکنی، خاکساران به تمام گناهان و خطاهایمان اعتراف میکنیم.

پس با بزرگواریت به ما نظر کن که اگر با بزرگواریت به ما نظر کنی، محبت و مهربانیت را از ما دریغ نخواهی کرد، و نهایتاً این گدای تهی دست را از بخشش و عطایت بیناز خواهی نمود.

«ای (مهربانی) که با سرعت (فوق تصور، از بنده ات) راضی میشوی، کسی را که جز دعا، چیزی در اختیار ندارد بیمارز؛ زیرا تو هرچه بخواهی انجام میدهی.

ای کسی که نامش دوا، و یادش درمان، و طاعتش توان گری است، رحم کن به کسی که سرمایه اش امید، و ساز و برگش گریه است.»

«پروردگارا، ای آنکه بر بخشش و گذشت از بنده خویش سرعت میورزی، و بدیها و کاستیهای او را به یکباره نادیده میگیری، بنده خطاکار خویش را عفو نما

ص: ۷۱

که او جز تضرع بر درگاه تو راهی ندارد و در تمام کائنات - که تو مالک آن هستی - غیر از دعا و عرض حاجت بر درگاه تو سرمایه ای در اختیار او نیست.»

«قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ يَبِيدُكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

بگو: خدایا، ای مالک همه موجودات، به هر که خواهی حکومت می‌دهی و از هر که خواهی حکومت را می‌ستانی، و هر که را خواهی عزت میبخشی و هر که را خواهی خوار و بی مقدار میکنی، هر خیری به دست توست، یقیناً تو بر هر کاری توانایی. (۱)

اکنون که بنده با تمام دارایی خویش، پیش آمده، تو نیز از کرامت بیکران خود بر من ببخش و بدیهای مرا در وجود سراسر رحمت خویش محو نما، تا رضایت نصیب من گردد و این از چون تویی بعید نیست، که تو بر هر آنچه خواهی توانایی.

کریم، از تهیدست و فقیر نمیرسد چه آورده ای، بلکه از راه لطف و محبت میرسد: چه میخواهی؟

اینکه فرموده ای اگر یک قدم به سوی من آید، من ده قدم به سوی شما می آیم، ای مولای مهربان من، چنان درمانده و مضطر و بیچاره ام، و چنان از پا افتاده و ناتوانم، که این یک قدم را هم نمیتوانم به سوی تو آیم،

این یک قدم را نیز تو به سوی این فقیر تهیدست بیا، تا از اسارت هوا و زندان نفس و زنجیرهایی که شیطان به دست و پای جانش نهاده، آزاد شود و در فضای رحمت و مغفرتت به پرواز در آید.

ای کریمترین

ص: ۷۲

کریمان، ای وجود مبارکی که هر کاری بخواهی بر اساس حکمت و مصلحت و عدل و رأفت و رحمت انجام میدهی.

پروردگارا، تهیدست و بی نوایی هستم که بر تو واردم و چیزی هم که لایق تو باشد به محضرت نیاورده ام.

این گدای محتاج را از خزانه کرمت تا جایی مورد محبت قرار ده که همه گناهانش بخشیده شود، و بدنش بر آتش دوزخ حرام گردد، و راهش به سوی بهشت باز شود، و به سعادت دنیا و آخرت و به اوج خشنودی و رضایت تو برسد.

پروردگارا، ای کسی که تمام خواسته ها وابسته به خواسته توست، و ای مهربانی که جز صلاح بنده خویش نخواهی، و به طرفه العین از کردارهای زشت و ناپسند او و از کوتاهی هایش میگذری، نام تو دوی دردهای من است و یاد تو شفای بیماریهای من.

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَفْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ وَالْأَنْبِيَاءِ الْمَيَامِينِ مِنْ آلِهِ وَسَلِّمْ تَسْلِيمًا».

بر محمد و آل محمد درود فرست، و با من آنگونه که سزاوار توست رفتار کن،

و درود زیاد و فراوان خدا بر پیامبرش و امامان خجسته از خاندانش.

منبع

شرح دعای کمیل و جلد اول تفسیر حکیم استاد حسین انصاریان

ص: ۷۳

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

